

Жорж Санд
Дяволското блато

I. Авторът към читателя

A la sueur de ton visaige
Tu gagnerais ta pauvre vie,
Après long travail et usaige,
Voicy la mort qui te convie.¹

Четиристишието на старофренски език, написано под една от творбите на Холбайн, е наивно, но изпълнено с дълбока тъга. На гравюрата е изобразен земеделец, който върви след ралото. В далечината се е ширнала равнина, виждат се бедни колиби, слънцето залязва зад хълма. Край на тежък трудов ден. Селянинът е стар, набит, облечен в парцали. Впрягът от четири коня е хилав и изтощен; ралото се забива в неравна, непокорна почва. В тази сцена „на непосилен труд и мъки“ едно единствено същество е пъргаво и бодро – фантастична личност, скелет, който тича в браздата край изплашените коне и ги шиба с камшик, помагайки така на стария орач. Този призрак, въведен алегорично от Холбайн в цяла поредица философски и религиозни сюжети, едновременно печални и шеговити, и назован „Подобие на смъртта“, е самата смърт.

В тази сбирка или по-скоро в тази обширна творба, където смъртта навред играе роля и представлява свързваща и преобладаваща мисъл, Холбайн е изобразил големци, първосвещеници, любовници, играчи, пияници, монахини, куртизанки, разбойници, бедняци, воители, монаси, евреи, пътешественици, целия мир на своето и на нашето време; и навсякъде призрактът, на смъртта се надсмива, заплашва, тържествува.

Само на едно платно я няма. Това е изображението на бедния Лазар – той лежи върху торището пред вратата на богатата и заявява, че не се страхува от смъртта, защото няма какво да губи и животът му е преждременна смърт.

Достатъчно утешителна ли е тази стоическа мисъл на полуезическото християнство на Възраждането и намират ли в нея изгода за себе си вярващите души? Честолюбецът, мошеникът, тиранинът, развратникът, всички тези самодоволни грешници, злоупотребяващи с живота, които смъртта държи за косите, несъмнено ще бъдат наказани, но слепецът, просякът, лудият, бедният селянин ще бъдат ли възнаградени за

1. С пот на челото/ печелиш ти оскъдения си хляб./ след непосилен труд и мъки/ смъртта е единствената ти награда. – Б.п.

безконечната оскъдица, в която са живели, единствено с размишлението, че смъртта за тях не е беда? Не! Над произведението на художника тегне неумолима тъга, ужасно злополучие. Като горчиво проклятие, запратено над човешката участ!

Тук именно се съдържа мъчителната сатира, правдивото изображение на обществото, което Холбайн сам е видял. Престъпление и нещастие, ето какво го е поразявало. Но какво ще изобразим ние, художниците от друго едно столетие? Ще потърсим ли в мисълта за смъртта възмездие за днешното човечество? Ще го призовем ли като наказание за несправедливостта и като възнаграждение за страданието?

Не, ние нямаме вече работа със смъртта, а с живота. Не вярваме вече нито в тлеността на гроба, нито в спасението, откупено с насилствено отричане; ние искаме животът да бъде хубав, за да бъде плодотворен. Лазар трябва да напусне торището, беднякът вече да не се радва на смъртта на богатата. Всички трябва да бъдат щастливи, за да не бъде щастието на отделни хора престъпно и прокълнато от бог. Земеделецът трябва, като сее житото, да знае, че помага за делото на живота, а не да се радва, че смъртта върви до него. Най-сетне смъртта трябва да престане да бъде наказание, поради благополучието и утеха поради скръбта. Бог не я е създал нито за наказание, нито за награда в живота; защото е благословил живота и гробът не бива да бъде убежище за тези, на които не искаме да дарим щастие.

Някои художници в наши дни наблюдават сериозно всичко, което ни заобикаля, и обичат да изобразяват скръбта, унижителната бедност, торището на Лазар. Това може да бъде сюжет за изкуството и философията, но пресъздавайки бедността тъй грозна, презряна, понякога порочна и престъпна, достигат ли целта си, постигат ли благотворно въздействие? Ние не се осмеляваме да изкажем мнението си по този въпрос. Могат да ни възразят, че показвайки пропастта, издълбана под тленната почва на изобилието, те плашат лошия богаташ, както в „мъртвешкия танц“ са му показвали зеещия гроб и смъртта готова да го обхване с гадните си ръце. Сега показват крадеца, който отключва вратата му, и убиеца, който го дебне в съня. Признаваме, че не ни е много ясно как ще го примирят с човечеството, което той презира, как ще го направят чувствителен към мъките на бедняка, от когото се страхува, като му покажат този бедняк под образа на избягал каторжник или нощен скитник. Ужасната смърт, скърцаща със зъби и свиреща на цигулка по картините на Холбайн и предшествениците му, не е успяла под този образ да промени извратените и да утеши жертвите. Нима нашата литература

не подражава до известна степен на художниците от Средновековието и Възраждането?

Пируващите герои на Холбайн пълнят чашите си в изстъпление, за да отхвърлят мисълта за смъртта, а тя, невидима за тях, ги обслужва като виночерпец. Злите богаташи днес искат укрепления и топове, за да няма жакерии. Черквата от Средновековието избавяше имотните земеделци от страховете им, като им продаваше индулгенции. Днешното правителство успокоява тревогите на богаташите, като ги кара да плащат за жандарми, палачи, байонети и затвори. Албрехт Дюрер, Микеланджело, Холбайн, Кало, Гоя са създали мощни сатири за бедствията на своя век и своите страни. Това са безсмъртни произведения, исторически страници с неоспоримо достойнство; не искаме да отречем на художниците правото да изследват раните на обществото и да ги разкриват безпощадно пред очите ни; но нима сега няма други по-важни неща от това да се изобразяват ужаси и заплаха. В литературата, изпълнена с мистерии и пристрастия, която дарованието и въображението направиха на мода, предпочитаме да гледаме нежни и приятни лица, отколкото лицата на злодеи само заради драматичния ефект. Първите могат да въздействуват и да спомогнат за някои духовни промени, докато другите вдъхват страх, а страхът не лекува егоизма, той го увеличава.

Смятаме, че задачата на изкуството е задача на чувства и любов, че днешният роман трябва да замести притчата и нравоучителните басни от наивните времена и художникът има по-широка и по-поетична задача, отколкото да предлага в определени размери предпазливост и начини за примирие с цел да успокои ужаса, вдъхнат от картините му. Неговата цел трябва да бъде да застави хората да обичат предметите на примирението му, не бих го упрекнала дори ако ги поукраси малко. Изкуството не е изучаване на действителността, а търсене на идеалната истина и „Свещеникът от Уъкфилд“ е книга много по-полезна и много по-здрава за душата, отколкото „Развратеният селянин“ и „Опасни връзки“.

Читателю, простете ми тези разсъждения и благоволете да ги приемете като предисловие. Те нямат нищо общо с историята, която ще ви разкажа и която ще бъде тъй кратка и простишка, че трябваше предварително да се извиня, като споделям с вас мнението си за страшните истории.

Позволих си да се увлека в това отстъпление заради един земеделец. Имам намерение да ви разкажа неговата история, и то още сега.

II. Оран

Дълго гледах с дълбока тъга земеделеца на Холбайн; разхождах се по полето и си мислех за селския живот, за съдбата на селските стопани. Жалко е наистина да си хабиш силите и дните, за да копаеш тази земя, ревниво съхранила в недрата си съкровищата на своето плодородие, за да получиш като единствено възнаграждение за непосилния си труд парче корав черен хляб в края на деня. Богатствата, покрили земята – посевите, плодовете, добитъкът, който се угоява в тучните ливади, са собственост на едного и източник на умора и робство на по-голямата част от хората. Собственикът не обича нито полетата, нито ливадите, нито гледката на природата, нито великолепните животни, а само златните монети, в които те могат да се превърнат. През свободното си време той идва на село да подиша чист въздух, да укрепне и после се връща в големите градове, за да харчи плодовете от труда на своите васали.

Труженикът пък е толкова обременен, толкова нещастен, толкова уплашен за бъдещето, че също не може да се наслаждава на полската красота и на прелестите на селския живот. За него също златните поля, красивите ливади, великолепните животни са само торби с пари, от които той ще получи една малка част, недостатъчно за нуждите му, но торби, които въпреки това трябва да пълни всяка година – проклети торби! – за да задоволи господаря и да заплати правото си да живее оскъдно и мизерно във владенията му.

И все пак природата е вечно млада, прекрасна, щедра. Тя излива поезия и красота за всички хора, за всички растения. Притежава тайната на щастието и никой не може да ѝ го похити. Най-големият щастливец ще бъде този, който, като владее своя труд и работи с двете си ръце, като черпи благоденствие, свобода от знанията си, намери време да живее със сърцето и ума си, да разбира творбите си и да обича божиите творения. Художникът изживява подобни наслади, когато съзерцава и възпроизвежда красотата на природата, но видът на човешката скръб, населила този земен рай, смущава художника, който има прямо и отзивчиво сърце. Щастие ще има там, където умът, сърцето и ръцете ще работят дружно, където ще съществува свята хармония между божията щедрост и възторзите на човешката душа. Тогава вместо жалката и ужасна смърт, крачеща в браздата с камшик в ръка, художникът би могъл да изобрази лъчезарен ангел, сеещ с пълни ръце благословено жито в

дъхашата свежест бразда.

И мечтата за тихо, свободно, поетично, трудолюбиво и просто съществуване на селския труженник няма да бъде тъй непонятно, че да го смятаме химера. Тъжните и нежни думи на Вергилий: „О, щастливи селяко, ако познаваше своето щастие!“ – изразяват съжаление, но като всички съжаления, те са и предсказание. Ще дойде ден, когато земеделецът също ще бъде художник, ако не в точния смисъл на думата (което тогава не би имало кой знае какво значение), то поне в усета си за красота. Защо това тайнствено съзерцание на поезията да не тлее в него като инстинкт и смътна мечтателност? За тези, които живеят в охолство, чието нравствено и умствено развитие не е обременено от беди, чистото, почувствувано и оценено щастие се намира в първично състояние; пък и защо да се смята, че ръчният труд изключва душевните преживявания, ако поетите са издигали вече глас от недрата на мъката и умората? Те смятат, че това е резултат на усилна работа и голяма бедност, но нека не твърдят, че ако започнем да работим умерено и ползотворно, ще има само лоши работници и лоши поети. Този, който черпи благородни наслади от поезията, е истински поет, дори през целия си живот да е съчинил само едно стихотворение.

Мислите ми бяха насочени така, затова не забелязах, че вратата ми във възприемчивостта на човека към възпитание се основава само на външни влияния. Вървах из полето, което селяните подготвяха за бъдеща сеитба. Земя без край, като земята в картината на Холбайн. Зеленина, обагрена тук-таме в червено от настъпващата есен, огромна кафеникава площ, където току-що превалелите дъждове са очертали поточета, превърнати от слънцето в сребърни нишки. Светъл, прохладен ден, прясно разорана, дъхаша земя. В далечината прилично облечен, а не дрипав старец, чиито широки рамене и строго лице ми напомниха земеделеца от картината на Холбайн, вървеше зад старомодното си рало, впрегнато в два кротки вола, бледожълтеникави, истински патриарси на ливадите; с дълги, увиснали надолу рога, стари труженици, които дългият навик е превърнал в братя, както ги наричат по нашите села, и които, когато останат един без друг, отказват да работят и умират от мъка. Хората, незапознати със селския живот, смятат за басня приятелството между воловете, които работят впрегнати заедно. Да погледнат в някой обор как нещастно слабо и изтощено животно размахва неспокойно опашка и удря с нея омършавялата си задница, как пъхти с ужас и отвращение над храната, която му дават, устремило поглед към вратата, как драска с крак празното място до себе си, как души ярема на другаря си,

как го зове с жално мучене. Воловарят ще каже: „Още един чифт загубени волове. Брат му умря и този няма да работи повече. Добре беше да го угоим, но не иска да яде и скоро ще умре от глад.“

Старият земеделец ореше бавно, безмълвно, без излишни усилия. Кротките волове също не бързаха, но благодарение на уменията да разпределя силите, той прокарваше браздата едновременно със сина си, който ореше на известно разстояние по-твърда и по-камениста почва с четири по-слаби вола.

Но вниманието ми беше привлечено от една красива гледка – примамлив сюжет за всеки художник. Млад мъж с приятно лице ореше с чудесен впряг: четири чифта млади волове с тъмна козина с червеникави отблясъци, с малки, обрасли с къдрава вълна глави, волове, напомнящи още дивия бик, с големи свирепи очи, с буйни и резки движения в работата, раздразнени от ярема и от остена – животни, които се подчиняват на човешката власт, треперещи от гняв. Това наричат *нов впряг*. Човекът ореше бивше пасище, осяяно с вековни корени – труд за атлет, който трябваше да овладее и осемте още не съвсем укротени вола.

Едно шест-седемгодишно дете, красиво като ангелче, наметнато с агнешка кожа, същински малък Йоан Кръстител от картините на Възраждането, вървеше успоредно с орача и подмушваше воловете с остен. Гордите животни трепереха под малката ръка на детето и яремът и каишите скриптяха, така че окът се разтърсваше. Когато палешникът се закачаше за някой корен, орачът викаше високо, зовеше всяко животно по име, но по-скоро за да ги успокои, отколкото да ги дразни, защото воловете, разсърдени от препятствието, сами подскачаха и риеха земята с широките си раздвоени копита; те можеха да се хвърлят встрани и да отнесат ралото, ако мъжът и детето не ги задържаха. Момченцето също викаше с глас, който се мъчеше да направи страшен, а всъщност беше нежен като ангелското му личице. Прекрасна картина на сила и красота: пейзажът, мъжът, детето, воловете в ярема; и въпреки мощната борба, завършваща с победа над земята, особено чувство на спокойствие и дълбоко умиротворение обгръщаше цялата природа. Когато преодолееха препятствието, воловете пак тръгваха бавно и тържествено, орачът преставаше да вика преднамерено и отново ставаше ведър и кротък, отново хвърляше доволен бащински поглед към детето и то се обръщаше да му се усмихне. Младият баща запяваше тъжна песен, предаваша се по традиция не на всички земеделци в този край, а на най-умелите в изкуството да поддържат пламъка на работния добитък...

И тъй, пред очите ми се разгръщаше картина в пълен контраст с

картината на Холбайн. Вместо тъжен старец – млад чевръст мъж, вместо впряг от изтощени мършави коне – двоен впряг от силни буйни волове, вместо смъртта – красиво дете, вместо изображение на безнадеждност и разруха – картина на сила и радостни мисли.

Тогава заедно с френския стих „С пот на челото“ се сетих и за стиховете на Вергилий: „О, щастливи... селяко“ и загледана в тази хубава двойка – мъжът и детето, създаващи блага величаво и тържествено сред тъй поетични условия, изпитах дълбока жалост, примесена с неволно уважение. Щастливи селяко! Да, разбира се, и аз на негово място сякаш да бъда щастлива, ако ръцете ми изведнъж станеха силни и гърдта могъща, ако можех да правя природата плодородна и да я възпявам, ако можех да виждам и да разбирам хармонията на цветовете и звуците, изяществото на отсенките, прелестта на очертанията, с една дума, тайнствената красота на нещата!... Ако сърцето ми продължеше да тупти в унисон с божественото чувство, ръководно начало в безсмъртното и величествено съзидание.

Но уви, този човек не е разбрал тайнствеността на красивото, това дете също никога няма да я разбере!... Пази боже, да си помисля, че те не изживяват мигове на вдъхновено откровение, прогонващо умората и притъпяващо грижите! Върху благородните им чела виждам печата на твореца, тъй като те са истинските господари на земята, а не онези, които я притежават, защото са платили пари за нея. И доказателство за това е, че не могат да ги откъснат от земята, напоена с потта им, че истинският селянин умира от мъка във войнишките дрехи, далеч от родния край. Но той не изпитва част от наладите, които изпитвам аз, духовните налади, които би трябвало да вкуси той, работникът в обширния храм, който небето би могло да помести в себе си. Тези, които още от майчината утроба са го осъдили да се подчинява и да работи, не могат да му отнемат мечтите, но са му отнели размислите.

И дори такъв, какъвто е, несъвършен и осъден на вечно детство, той е по-красив от онзи, у когото науката е заглушила чувството. Не се възвисявайте над него вие, които си въобразявате, че сте създали законите с неотменното право да му заповядвате, защото тази ваша ужасна заблуда доказва, че умът е убил във вас сърцето и вие сте най-несъвършени и най-слепи от всички хора!... Аз дори предпочитам простотата на неговата душа пред лъжливите просветления на вашата и ако трябва да разкажа живота му, ще наблегна с по-голямо удоволствие на вълнуващите, трогателни мигове, отколкото вие като рисувате унижението, в което могат да го хвърлят непримиримостта и презрението на вашите

социални рецепти.

Познавах този млад човек и хубавото дете, знаех тяхната история, защото и те като всички си имаха история и биха могли да разкажат романа на живота си, ако са го разбрали... Жермен беше селянин и най-обикновен земеделец, но съзнаваше дълга си, разбираше чувствата си. Той ми разказа живота си наивно, без преструвки и аз го изслушах внимателно. Докато го гледах на нивата, се запитах защо да не напиша неговата повест, проста, пряма и неукрасена както проста, права и неукрасена е браздата, която той прокарва с ралото си.

Следващата година тази бразда ще бъде засипана и покрита с нова бразда. Така в човешкото поле се отпечатват и изчезват следите на повечето хора. Малко пръст ги заличава и браздите, които сме издълбали, се редуват една след друга като гробовете в гробищата. И браздата на орача не струва ли колкото браздата на безделника с име – име, което ще остане, защото поради някаква случайност или нелепост е вдигнал шум в света?...

Е, добре, да изровим, ако е възможно, от забравата браздата на Жермен, земеделеца със златни ръце. Той няма да знае нищо за това и няма да се развълнува, но аз с удоволствие ще се опитам.

III. Татко Морис

– Жермен – каза един ден тъстът му, – кога да е ще трябва пак да се задомиш. Скоро ще станат две години, откакто дъщеря ми умря и ти си вдовец. Голямото ти дете е вече седемгодишно. И ти приближаваш тридесетте, синко, а нали знаеш, преминеш ли години, в нашия край те смятат стар за семейство. Имаш три чудесни деца, досега не са ни създавали грижи. Жена ми и снахата ги гледаха според силите си и ги обичаха, както подобава. Ей го малкия Пиер, кажи-речи, отхвъркна; подарва като голям воловете, умен е, може да пасе говедата, силен е, сам води конете на водопой. За него не се тревожим, но с другите, двечките, бог вижда колко ги обичаме, горките агънца, много главоболия имахме тая година! Снахата скоро ще ражда, това ще рече, още едно дете на ръцете. Когато новороденото дойде, тя няма да може да се грижи за малката Соланж, нито пък за четиригодишния Силвен, от когото нямаме мира ни денем, ни ношем. Той е с буйна кръв като тебе: ще стане чудесен работник, но сега е страшно непослушно дете и старата не може да го стига, като тича – опасно е да не падне в някой ров, да не се пъкне в краката на животните. Пък и като дойде новороденото, предпоследното дете, дето се казва, за една година ще бъде на ръцете на жена ми. Тъй че твоите деца ще ни създават грижи и ще ни идва много да се занимаваме и с тях. А не ни е приятно да гледаме запуснати деца. Пък като си помислиш какво може да им се случи, ако трябва да ги оставяме сами, покой няма да имаш! Затова на тебе ти трябва нова булка, а на нас нова дъщеря. Помисли си, синко, колко пъти съм ти припомнял, времето лети, годините не чакат. Длъжен си заради децата си и заради всички нас, които желяем да добруваме в къщи, да се ожениш колкото се може по-скоро.

– Добре, тате – отговори зетят, – щом такава е волята ви, ще ви послушам. Но няма да крия, че ми е много мъчно и че за женитба имам толкова желание, колкото да се хвърля в реката. Знаеш кого губиш, не знаеш кой ще ти дойде на главата. Имах прекрасна жена, хубава, кротка, смела, добра дъщеря, добра съпруга, добра майка, добра стопанка и в къщи, и на полето, сръчна във всичко, с една дума, жена на място. Когато ми я дадохте и аз я взех, не сме се условили да я забравя, ако ми се случи да я загубя.

– Думите ти идат право от сърцето, Жермен – съгласи се татко Морис. – Знам, че обичаше дъщеря ми, че й дари щастие, че ако от теб

зависеше да угодиш на смъртта, като заемеш мястото на Катрин, сега тя щеше да е жива, а ти да си в гроба. Дъщеря ми си заслужаваше да я обичаш толкова много, разбирам те, че не можеш да я прежалиш, ние също не можем. Но аз не ти казвам да я забравиш. Добрият господ пожела тя да ни напусне и ден не е минал да не сме ѝ доказвали с молитви, с мисли, със слова, с дела, че тачим паметта ѝ и жалим за нея. Но ако тя можеше да проговори от онзи свят, да ти каже волята си, сигурно щеше да ти заръча да вземеш нова майка на нейните сирачета. Работата е да се намери жена, достойна да я замести. Туй не е толкова просто, но не е невъзможно. И като я намерим, ще я обикнеш, както обичаше дъщеря ми, защото ти си честен човек и ще ѝ бъдеш благодарен, че ни отменя и че обича децата ти.

– Добре, тате – съгласи се Жермен, – ще изпълня волята ви, както винаги досега.

– Трябва да ти се признае, синко, че винаги си се вслушвал в добрите дружески съвети на главата на семейството. Да обмислим заедно коя да бъде новата избраница. Преди всичко смятам, че не бива да си вземаш млада жена. Не ти трябва. Младостта е лекомислена, а да възпитаващ три деца, че и от друг брак, е тежък товар! Трябва ти добра, разумна, кротка жена, да не ѝ се опира работата. Ако новата ти булка не е на твоите години, няма защо да се нагърбва с такива задължения. Ще ѝ се видиш много стар, а децата много малки. Тя ще се вайка, а децата ти ще има да патят.

– Това ме мъчи и мене – въздъхна Жермен. – Какво ще стане с горките дечица, ако вземе да ги гледа накриво, да ги мрази, да ги бие?

– Пази боже! – възкликна старецът. – В нашия край злите жени се срещат по-рядко от добрите. Да не ни е изпила кукувица ума да вземем жена, която не е за нас!

– Така е, тате. Има добри девойки в нашето село: Луиз, Силвен, Клоди, Маргьорит... нека да е, която на вас ви е по сърце.

– По-кротко, по-кротко, синко, всичките тези девойки са или много млади, или много бедни... или пък са хубавици; и затуй трябва да помислим, сине. Хубавата жена не всякога е порядъчна.

– Да не искате да взема някоя грозница? – запита малко неспокойно Жермен.

– Не, не грозница, нали ще ти народи още деца, а няма нищо по-тъжно от грозни, хилави и болнави деца. На теб ти трябва някоя още запазена, здрава жена, нито красавица, нито грозница.

– Разбирам – усмихна се малко тъжно Жермен, – че за да си намеря

жена, която да ви е по сърце, ще трябва да я изпиша. Освен това не щете да е бедна, а да си вземеш богатата жена, не е лесна работа, още повече за вдовец като мене.

– Ами и ако и тя е вдовица, Жермен? Вдовица и имотна?

– Не познавам такава жена в нашата енория.

– Аз също, но защо да не се поогледаме другаде.

– Вие като че ли си имате някоя на ума, тате, по-добре ми я кажете веднага.

IV. Жермен, земеделецът със златните ръце

– Тъй е, имам си нещо на ума – отговори татко Морис. – Една от Леонаровите, вдовицата на Герен от Фуриш.

– Не знам нито жената, нито този край – отговори покорно, но още по-тъжно Жермен.

– Казва се Катрин, като твоята покойната.

– Катрин ли? Да, приятно ще ми бъде да произнасям това име.

– Катрин! Но за туй пък още по-тежко ще ми бъде, ако не мога да я обичам колкото другата, още по-често ще си спомням за нея.

– Казвам ти, че ще я обикнеш. Тя е добра душа, широко сърце. Отдавна не съм я виждал; на времето не беше грозна девойка, но вече не е млада, тридесет и две годишна е. От добро семейство е, порядъчни хора, сигурно има земя за осемдесет хиляди франка и на драго сърце ще я продаде, за да купи друга там, дето ще се установи. Защото и тя иска да се задоми и сигурен съм, че ако ѝ допаднеш по характер, няма да ти откаже.

– Вие като че ли сте уредили вече работата?

– Да, само вашето решение не зная, но вие двамата ще си кажете думата, като се запознаете. Бащата на тази жена ми се пада малко роднина, а освен това бяхме и големи приятели. Ти не го ли познаваш – татко Леонар?

– Да, виждал съм го с вас по панаирите. Последния път дори обядахте заедно. За това ли говорихте толкова дълго?

– Разбира се. Като гледаше как продаваш говедата, стана му ясно, че те бива, че си порядъчен момък, чевърст и разбран. Разказах му всичко за тебе, колко добре се носиш с нас от осем години, без да си кажем тежка, обидна дума, и той си науми да те ожени за дъщеря си. И на мен ми се иска, признавам си, защото за нея говорят само добро, от порядъчно семейство е, имотни са.

– Както виждам, тате, много държите на имотите.

– Разбира се, че държа на имотите. Ти да не би да не държиш?

– И аз ще държа, за да ви угодя, но вие знаете, че никога не ме е било грижа кое е изгодно и кое не е изгодно за нас. Нищо не разбирам от поделбите, не ми стига умът за такива работи. Аз си знам земята, воловете, конете – впрегатния добитък, сеитбата, вършитбата. А с овцете, лозята, градините, с разните доходни и изтънчени земеделски работи

сам знаете, че се занимава синът ви. За пари пък изобщо не се сещам, предпочитам всичко да отстъпя, отколкото да споря кое е мое, кое е ваше. Винаги ще се страхувам да не сгреша и да поискам нещо, което не са длъжни да ми дадат, и ако нашите работи не бяха тъй прости и ясни, сигурно никога нямаше да се оправя.

– Толкова по-зле, синко, затова ми се иска да си вземеш жена умница, да ме замести, като умра. Ти никога не си пожелал да погледнеш сметките ни и това може да ти докара неприятности със сина ми, когато мен вече няма да ме има да ви помирявам и да ви обяснявам кое на кого е.

– Дано доживеете до дълбока старост, тате! Не се косете какво ще дойде след вас, аз никога няма да се скарам със сина ви. Вярвам на Жак, както на вас самия и тъй като нямам нищо мое и всичко, което мога да получа, ще е от дъщеря ви и е на нашите деца, мога да бъда спокоен и вие също. Жак никога няма да ограби децата на сестра си заради своите, защото ги обича, кажи-речи еднакво.

– В това си прав, Жермен. Жак е добър син, добър брат и обича правдата. Но Жак може да умре преди теб, преди да сте отгледали децата си, а в семейството винаги трябва да се мисли за невръстните – да не останат без подкрепа, без разумен човек, който да им дава добри съвети и да изглажда несъгласията им. Иначе в работите им ще се намесят познавачи на законите, ще ги изпокарат и всичко ще иде на вятъра по дела. Така че наш дълг е да не въвеждаме в дома нов човек, мъж или жена, без да си помислим, че един прекрасен ден може да се наложи тази личност да се грижи за поведението и за сметките на тридесет души – деца, внуци, зетьове, снахи... Никой не знае колко може да се увеличи челядта, а когато кошертът се препълни и пчелите трябва да се роят, всяка мисли само как да отнесе своя мед. Когато те взех за зет, макар дъщеря ми да беше имотна, а ти беден, не я упрекнах, че си е избрала теб. Видях, че си добър работник, а аз чудесно зная, че най-голямото богатство за селяни като нас са две златни ръце и сърце като твоето. Когато женихът занесе тези дарове в семейството, това е достатъчно. За жената е друго – нейният труд е полезен да се пази добитото, но не носи нищо. Освен това ти си баща и като си търсиш жена, трябва да мислиш, че природените, които нямат право на наследство от първия брак, могат да останат в оскъдица, ако ти умреш и втората ти жена няма нищо зад гърба си. Да се изхранят новородените, с които ще се увеличи челядта ни, също ще струва пари. Ако тази грижа легне на плещите ни, ние ще ги храним, разбира се, без да се оплакваме, но туй ще бъде лошо за всички

и децата от първия брак също ще понесат някои лишения. Когато челядта расте, а имотът остава същият, сиромашията потропва на вратата, както и да се бори човек. Такива са моите размишления, Жермен, претегли ги добре и се опитай да се харесах на вдовицата Герен, защото нейната порядъчност и парите ѝ ще осигурят помощ в днешни дни и спокойствие за бъдните дни.

– Решено, тате. Ще направя всичко възможно да ме хареса, а така също и аз да я харесам.

– За това трябва да я видиш, да отидеш при нея.

– В нейния край? Във Фурш? То е далеч отгук, нали? Нямаме време да се развяваме в разгара на сезона.

– Когато става дума за брак по любов, може да се чака и да се губи време, но когато се отнася до брак по разум между двама души, за които туй не са прищевки и които знаят какво искат, няма какво да се умува. Утре е събота. Ще ореш по-малко от обикновено и ще тръгнеш към два часа следобед. Ще пристигнеш във Фурш посред нощ. Има пълнолуние, пътищата са хубави, да има, да няма три левги дотам. Близо е до Мание. Вземи кобилата.

– Мога да ида и пеш, времето е хладно.

– Да, но кобилата е хубава, а по е прилично, когато женихът дойде на хубав кон. Ще си облечеш новите дрехи и ще занесеш дивеч, подарък за татко Леонар. Ще идеш на гости от моя страна, ще поговориш с него, ще прекараш неделата с дъщеря му и ще се върнеш в понеделник с отговор „да“ или „не“.

– Решено – съгласи се спокойно Жермен, макар всъщност никак да не беше спокоен.

Той винаги беше живял разумно, както живеят трудолюбивите селяни. Беше се оженил двадесетгодишен, беше обичал една-единствена жена в живота си и след като овдовя, макар да беше буен и жизнерадостен, не се беше веселил и лудувал с никоя друга. Тъжеше искрено за жена си и сега отстъпи на тъста си не без уплаха и тъга, но старецът винаги умно бе ръководил семейството и на Жермен, изцяло посветил живота си на общото добруване, дори на ум не му минаваше, че може да възрази срещу този, който го олицетворява – главата на семейството, да се разбунтува срещу разумните доводи, срещу общия интерес.

И все пак му беше мъчно. Рядко минаваше ден, без да поплаче скришом за жена си и макар самотата да започваше да му тежи, повече се боеше да встъпи в нов брак, отколкото да пожелае да забрави мъката си. Мислеше смътно, че любовта би могла да го утеши, ако го застигне

изведнъж и грабне сърцето му, защото любовта само така утешава. Не я намиращ, когато я търсиш, тя идва нечакана. Хладният брачен план, който му предлагаше татко Морис, непознатата годеница, дори всичко казано за ума и добродетелите ѝ да беше вярно, го потопиха в дълбок размисъл. И той си тръгна угрижен като човек, несвикнал да се бори със себе си, да си измисля уважителни доводи за съпротива и егоизъм, и в същото време, приемайки без възражения злото, измъчван от подтиснатата скръб.

Татко Морис се прибра в чифлика, а Жермен използва последните часове на деня между залез слънце и настъпването на нощта, да запуши дупките, които овцете бяха пробили в оградата. Той повдигаше трънестите клонки и ги придържаше с буци кал, а в съседния храсталак чуруликаха дроздове; те сякаш го подканваха да побърза, изгарящи от нетърпение да долетят и да разгледат работата му, веднага щом си отиде.

V. Стрина Гийет

Татко Морис завари в къщи една стара съседка, дошла да побъбри с жена му и да поиска жарава, за да запали огнището си. Стрина Гийет живееше в бедна колиба на два пушечни изстрела от чифлика. Тя беше къшовница, жена с характер. Сиромашкият ѝ дом беше чист и подреден, а грижливо закърпените ѝ дрехи показваха уважение към самата себе си въпреки оскъдицата.

– За вечерния огън ли сте дошли стрино Гийет? – запита старецът. – С друго нещо не можем ли да ви услужим?

– Не, татко Морис – отговори тя, – засега нищо друго не ми трябва. Нали знаете, че не съм досадна просителка и не злоупотребявам с добрината на приятелите си.

– Така си е, затова приятелите ви са готови винаги да ви услужат.

– Тъкмо си бърбехме с жена ви и аз я питах ще се реши ли най-сетне Жермен да се задоми отново.

– Вие не сте клюкарка – отговори татко Морис, – човек може да се изприкаже пред вас, без да го е страх от сплетни. Затова ще споделя с жена си и с вас, че Жермен вече се реши. Утре отива във Фурш.

– На добър час! – извика стрина Морис. – Горкото момче! Дано бог му даде жена, добра и порядъчна като него!

– Аха! Във Фурш ли отива? – запита стрина Гийет. – Виж как хубаво се нареждат нещата! Това ме оправя, нали преди малко ме попитахте дали не искам нещо? Ще ви кажа, татко Морис, с какво можете да ми услужите.

– Кажете, кажете, много ще ни е приятно да ви услужим.

– Дали Жермен ще си направи труда да вземе дъщеря ми със себе си.

– Къде? Във Фурш ли?

– Не във Фурш, а в Ормо, където тя ще остане до края на годината.

– Как? – извика стрина Морис. – Нима се разделяте с дъщеря си?

– Трябва да се хване на работа и да припечелва по нещо. Много ми е мъчно и на нея също, горкото пиленце? Не се решихме да се разделим на Ивановден², но ето че Мартиновден вече наближи, намери ѝ се хубава работа в чифлиците в Ормо. Чифликчията мина оня ден оттук, като се връщаше от панаира. Той видя моята малка Мари, която пасеше

2. Летният Ивановден, когато във Франция ратаите се главят на работа. – Б.пр.

трите си овчици на общинската ливада. „Гледам, нямате много работа, моето момиче! – казал й той. – Три овчици не са нищо за истинска пастирка. Искате ли да пазите сто? Ще ви взема при нас. Нашата овчарка се разболя, връща се при родителите си и ако дойдете в края на седмицата, ще получите петдесет франка за останалата част от годината до Ивановден.“ Детето отказало, но все за това мислело. Като се прибра вечерта и ме видя тъжна и притеснена, все се питах как ще прекараме зимата, която сигурно ще бъде дълга и люта, нали тази година хората видели жеравите и дивите гъски да прелитат по небето цял месец по-рано от обикновено, Мари всичко ми разказа. Поплакахме си двете, но после събрахме сили. Казахме си, че не можем да останем заедно, след като земята ни не стига да изхрани и един човек дори. Понеже Мари е вече на години (нали навърши шестнадесет), защо да не иде като другите да си изкарва хляба и да помага на клетата си майка?

– Стрино Гийет – каза старият земеделец, – ако е въпрос само за петдесет франка и те ще ви спестят грижите и ще ви избавят от мъката да изпратите детето си далеч от къщи, право да ви кажа, ще ви ги набавя, макар за хора като нас петдесет франка да не са дребна работа. Но човек винаги трябва да слуша толкова разума, колкото и приятелското чувство. Само че дори да се избавите тази зима от сиромашията, тя пак ще почука на вратата ви, тъй че колкото по-късно вземе решение дъщеря ви, толкова по-мъчно ще й бъде да ви напусне. Мари расте здрава и силна, няма какво да прави в къщи. Ще свикне да мързелува...

– О, не се боя от това – възрази стрина Гийет. – Мари не пада подолу от богатските девойки и има ум да върти голямо стопанство. Не седи ни минута със скръстени ръце и като нямаме работа, чисти и бърше бедната ни покъщнина, докато всичко заблести като огледало. Тя е златно дете и много по ми се иска да стане овчарка при вас, отколкото да иде далеч при чужди хора. Щяхте да я вземете на Ивановден, ако бяхме се съгласили, но сега вече сте си наели работници, ще мислим за това чак на другия Ивановден.

– Казвам ти „да“ от цялото си сърце, Гийет! Ще ми бъде много приятно. Дотогава по-хубаво е да понаучи туй-онуй и да свикне да работи чуждо.

– Тъй си е, жребият е хвърлен. Чифликчията от Ормо прати да пита за нея тая сутрин. Съгласихме се и тя ще замине. Горкото дете, не знае пътя, не ми се иска да я пращам сама толкова далеч. Щом зет ви заминава за Фурш утре, може да я заведе. То, както ми казаха, било съвсем близо до мястото, дете тя отива. Аз никога не съм ходила там.

– Съвсем близо е и зет ми ще я заведе. Така си е и редно. Ще я вземе на коня, да не си хаби обувките. Ей го и той се връща за вечеря. Слушай, Жермен, малката Мари на стрина Гийет ще върви пастирка в Ормо. Ще я вземеш с теб, нали?

– Добре – съгласи се Жермен, който макар и угрижен, винаги бе готов да прави услуги.

В нашите среди на никоя майка не би хрумнало да повери шестнадесетгодишната си дъщеря на двадесет и осем годишен мъж; защото Жермен всъщност беше само на двадесет и осем години и макар според възгледите в този край да беше стар за женитба, той беше все още най-хубавият мъж в селото. Не беше погрознял и омършавял от работа, както повечето селяни, които са се трепали десет години по полето. Той имаше сили да работи още десет години, без да се състари, затова само упорито внушаваният предразсъдък за възрастта би могъл да попречи на една девойка да не види, че Жермен има свежо лице, живи очи, сини като майско небе, розова уста, великолепни зъби, красиво, гъвкаво тяло като на млад жребец, още ненапуснал пасището.

Но в някои села, отдалечени от развращаващата блъсканица на големите градове, чистотата на нравите е свещена традиция, а семействата Белер и Морис се славеха между всички с порядъчността и честността си. Жермен отиваше да се сгодява; Мари беше много млада и много бедна, за да я погледне като жена и трябваше да е *без сърце* или да е *лош човек*, за да му се появи грешна мисъл за нея. На татко Морис дори през ум не му мина да се разтревожи, като видя как хубавата девойка седна на коня зад Жермен; стрина Гийет би сметнала за обида да му препоръчва да се държи с дъщеря ѝ като със сестра. Мари яхна коня разплакана, след като целуна двадесет пъти майка си и приятелките си. Жермен, който и без това си беше тъжен, изпита още по-голямо съчувствие към мъката ѝ и се отдалечи сериозен, докато съседите махаха с ръка за сбогом на клетата Мари, без изобщо да помислят нещо лошо.

VI. Малкият Пиер

Сивушка беше млада, красива и силна. Тя носеше без усилие двойния си товар, мърдайки уши и гризейки юздата си, както подобава на горда, буйна кобила. Когато мина край ливадата, тя видя майка си, старата Сивушка, и зацвили за сбогом. Старата Сивушка се приближи до плета, като раздрънка железните си букаи и се опита да последва в галоп дъщеря си; но като видя, че тя тръгна в тръс, изцвили и остана замислена и неспокойна, издала муцуна, захапала шепа трева, която дори не мислеше да дъвче.

– Горкото животно познава всички от рода си – каза Жермен, за да разсее натъжената Мари. – Това ми припомни, че не целунах малкия Пиер, преди да тръгна. Това лошо дете не беше в къщи! Снощи ме накара да му обещава, че ще го взема и плака цяла нощ в леглото си. Тази сутрин пак се опита да ме убеждава. О, колко е хитър и гальовен! Но като видя, че няма да успее, този господинчо се разсърди и хукна някъде из полето, не съм го виждал цял ден.

– Аз го видях – обади се малката Мари, като се помъчи да сдържи сълзите си. – Тичаше с децата на Сула край сечището; разбрах, че сигурно отдавна е излязъл от къщи, защото лакомо ядеше трънки и къпини. Дадох му хляба от моята закуска, а той ми каза: „Благодаря ти, миличка Мари, когато дойдеш у нас, аз ще ти дам баница.“ Много сладко дете имате, Жермен!

– Да, сладко е – съгласи се Жермен. – Готов съм всичко да направя за него! Ако баба му не беше по-разумна от мен, нямаше да се сдържа и щях да го взема – така плака цялата нощ, че сърчицето му щеше да се спуска.

– А защо не го взехте, Жермен? Той нямаше да ви притеснява, толкова е разумен и послушен, когато му вървят по волята!

– Там, дето отивам, щеше да е излишен. Такова беше и мнението на татко Морис... Аз си мислех тъкмо обратното, по-добре беше да видя как ще го приемат, защото не можеш да не приемеш от сърце такова сладко дете... Но домашните ми казаха, че няма защо още от началото да показвам колко тежко е домакинството... Не знам защо ти разказвам това, малка Мари, ти нищо не разбираш!

– Как да не разбирам, Жермен? Та аз знам, че отивате да се жените. Майка ми ми каза, но ми заръча дума да не съм издумала пред никого.

Нито у нас, нито там, където отивам. Затова бъдете спокоен, нищичко няма да кажа.

– И добре ще направиш. Защото работата още не е опечена. Може да не се харесам на жената, за която става дума.

– Сигурно ще ѝ се харесате, Жермен, защо да не ѝ се харесате?

– Кой знае? Имам три деца, а това е тежко бреме за жена, която не им е майка.

– Така е, но вашите деца не са като другите.

– Мислиш ли?

– Те са хубави като ангелчета и са тъй добре възпитани, просто да не им се нагледаш!

– Да, ама Силвен прави много бели.

– Та той е толкова мъничък! Непослушен е, така си е редно, но е тъй умничък!

– Вярно, че е умен и е смел. Не се бои нито от крави, нито от волове и само да му позволят, ще започне да язди конете като брат си.

– Аз на ваше място непременно щях да взема голямото. Сигурно веднага щяха да ви обикнат, като видят какво хубаво дете имате!

– Да, ако жената обича деца, ами ако не обича?

– Нима има жени, които не обичат деца?

– Мисля, че не са много, ама все ги има. И това е, дето ме мъчи!

– Ама никак ли не познавате тази жена?

– Не повече, отколкото познавам тебе. И ме е страх, че няма да я опозная по-добре дори и като я видя. Аз съм доверчив човек. Като ми кажат добра дума, вярвам. Неведнъж ми се е случвало да се разкайвам за това, защото едно са думите, друго са делата.

– Разправят, че била много добра жена.

– Кой го казва? Татко Морис!

– Да, вашият тъст.

– Това хубаво, само че и той много-много не я познава.

– Нали скоро ще я видите, погледайте я хубаво. Дано не се излъжете, Жермен!

– Слушай, малка Мари, много ще ми е приятно, ако и ти дойдеш за малко у тях, вместо да отидеш право в Ормо: ти си хитруша, винаги си била умница, забелязваш всичко. Ако видиш нещо, дето не е наред, ще ме предупредиш тихичко.

– О, не, Жермен, никога няма да го направя! Страх ме е да не се излъжа. Освен това, ако някоя необмислена моя дума ви накара да се откажете от тая женитба, близките ви ще ми се разсърдят, пък аз и без това

си имам достатъчно грижи, та да докарам още на милата си майка!

Докато те си говореха така, Сивушка изведнъж отскочи встрани и наостри уши, после се върна и се приближи до един храст, където нещо я беше уплашило. Жермен погледна нататък и видя в канавката под гъстите и още свежи клони, отрязани от върха на дъба, нещо, което му заприлича на агънце.

– Сигурно е заблудено животинче – каза той – или пък е умряло, защото не мърда. Може би някой го търси. Трябва да погледна.

– Не е никакво животно! – извика малката Мари. – Това е заспало дете! Вашият Пиер!

– Не може да бъде! – каза Жермен, като слезе от коня. – Виж го ти този малък нехранимайко къде е заспал, далеч от къщи, в канавката, където може да го ухапе змия!

Той вдигна на ръце детето; то отвори очи, усмихна се, обви врата му с ръце и каза:

– Татенце, нали ще ме вземеш със себе си?

– Ще ти кажа аз на тебе, все същата песен ми пееш! Какво правите тук, непослушни Пиер?

– Чаках татенцето да мине – обясни детето. – Гледах, гледах към пътя и заспах.

– Ами ако бях минал, без да те забележа? Щеше да останеш тук цялата нощ и вълкът щеше да те изяде!

– О, аз си знаех, че ще ме видиш – отговори уверено малкият Пиер.

– А сега, моето момче, целуни ме, кажи довиждане и бързо да се връщаш в къщи, преди да са седнали на вечеря.

– Значи, не искаш да ме вземеш! – извика малкият и започна да си търка очите, за да покаже, че има намерение да се разплаче.

– Знаеш много добре, че баба и дядо не разрешават – каза Жермен, позовавайки се на авторитета на старците, като човек, който не разчита особено на собствения си авторитет.

Но детето не искаше нищо да чуе. То се разрева и възрази, че щом баща му може да води малката Мари, може да вземе и него. Обясниха му, че трябва да преминат през големи гори, че в тях има зли зверове, които изяждат малките деца, че Сивушка не може да носи трима души, че тя е заявила това още преди да тръгнат, и че там, където отиват, няма нито легло, нито храна за малки момченца. Всички тези чудесни доводи не убедиха малкия Пиер. Той се хвърли на тревата, започна да се търкаля, като викаше, че татенцето вече не го обича и ако не го вземе със себе си, нямало да се върне в къщи нито през деня, нито през нощта.

Бащинското сърце на Жермен беше меко и нежно като сърцето на жена. Смъртта на жена му, грижите, които полагаше сам за децата си, мисълта, че клетичките са без майка и имат още по-голяма нужда от обич, го бяха направили такъв; той се бореше със себе си, още повече че се срамуваше от слабостта си и се мъчеше да я прикрие пред малката Мари. Пот изби по челото му, очите му се зачервиха, беше готов да се разплаче. Най-сетне се престори на разгневен, но като се обърна към малката Мари, за да я призове за свидетелка, видя че лицето на добрата девойка е обляно в сълзи; цялото му мъжество го напусна и той също не можа да сдържи сълзите си, макар още да се караше и заплашваше.

– Вие наистина имате жестоко сърце – каза най-сетне малката Мари. – Аз никога не бих могла да се противя на дете, на което е толкова мъчно. Хайде, Жермен, вземете го. Кобилата ви е свикнала да носи двама души и едно дете, виждала съм вашия девер и жена му, която е много по-тежка от мене, да отиват на съботния пазар с детето, яхнали този кон. Вземете го пред вас, пък и аз бих предпочела да вървя съвсем сама пеш, отколкото да причиня такава мъка на малкия.

– Не е там работата – отговори Жермен, който умираше от желание да го убедят. – Сивушка е силна и може да носи още двама души, стига да имаше място на гърба ѝ. Но какво ще правим с това дете по пътя? Ще му стане студено, ще огладнее... кой ще се грижи за него тази вечер и утре, кой ще го приспива, кой ще го мие, кой ще го преоблича? Не смея да създавам грижи на жена, която още не познавам; освен това ще ѝ се видя много нахален, като започна така.

– По това как ще се държи, приветливо или ядосано, веднага ще я разберете каква е, Жермен, повярвайте ми! Пък ако откаже да се занимава с вашия Пиер, аз ще се погрижа за него. Ще дойда да го облека и ще го взема на полето през целия ден, ще го забавлявам и ще се постарая нищо да не му липсва.

– И на теб ще ти омръзне, клетото ми момиче, ще ти пречи! Цял ден е дълго време!

– Напротив, ще ми бъде много приятно. Няма да бъда сама, няма да ми е тъжно от първия ден на новото място. Ще си представям, че съм още у дома.

Детето, като видя, че малката Мари е на негова страна, се залови за полата ѝ и така силно я задърпа, че можеха да го отделят от нея само като му причинят болка. Схващайки, че баща му отстъпва, Пиер улови ръката на Мари с мъничките си помургавели от слънцето ръчички и я целуна, скачайки от радост; после я помъкна към коня с нетърпеливата

пламенност, която децата влагат във всичките си желания.

– Хайде, хайде – каза девойката, като го взе на ръце, – сега ще успокоим горкото сърчице, което пърха като птиче! Ако ти стане, студено, като се мръкне, кажи ми, мъничък Пиер, ще те скрия под наметката си. Цункай сега татенцето и му поискай прошка, задето беше толкова лош. Кажи, че никога вече няма да правиш така! Никога, никога! Разбра ли?

– Да, да! При условие че аз правя каквото той иска, нали? – възрази Жермен, като изтри сълзите на малкия с кърпичката си. – Ах, Мари, много ми глезите момченцето!... Ти наистина си много добро момиче, малка Мари. Не знам защо не дойде при нас овчарка на последния Ивановден. Щеше да се грижиш за децата ми и по-приятно щеше да ми бъде да ти плащам хубави пари, за да ги гледаш, отколкото да вървя да търся не знам каква си жена, която сигурно ще си въобрази, че ми оказва кой знае каква милост, а може и да ги намрази.

– Не бива да гледаме нещата от лошата страна – отговори малката Мари, държейки коня за юздите, докато Жермен настаняваше сина си отпред на широкото седло, обшито с козя кожа. – Ако жена ви не обича децата, ще ме вземете при вас на работа другата година и бъдете спокоен, аз така ще ги забавлявам, че те нищо няма да забележат.

VII. В пустите поля

– Ами – каза Жермен, след като бяха изминали няколко крачки – какво ще си помислят в къщи, като видят, че това хлапе не се връща? Домашните ще се безпокоят и ще го търсят навсякъде.

– Ще кажете на работника горе по шосето, че сте го взели с вас, та да предупреди вашите.

– Вярно, Мари, ти за всичко се сещаш. На мен и през ум не би ми минало, че Жани е там.

– Освен това той живее близо до чифлика, тъй че сигурно ще изпълни заръката ви.

Успокоиха се, Жермен подкара кобилата в тръс; малкият Пиер ликуваше и не се сещаше, че не е обявдал. Но от тръскането червата му започнаха да куркат и след като изминаха една левга, той започна да се прозява, пребледня и най-сетне си призна, че умира от глад.

– Ето че започва – каза Жермен. – Знаех си аз, че няма да изминем много път и този господинчо ще зареве от глад и от жажда.

– Да, жаден съм! – извика малкият Пиер.

– Е, няма как, ще трябва да идем в кръчмата на стрина Ръобек, в Корле. Казва се „Призори“, хубава фирма, бедна кухня. Да вървим, Мари, и ти ще пийнеш малко винце.

– Не, не, яз нямам нужда от нищо – каза тя. – Ще държа кобилата, докато вие заведете малкия.

– Доколкото разбрах, доброто ми момиченце, ти си дала тази сутрин хляба си на моя Пиер, а сама си останала гладна. Не пожела да обядваш и в къщи, нали все плачеше.

– О, не бях гладна, много ми беше мъчно! И кълна ви се, и сега не ми се яде.

– Ще се насилиш, моето момиче, иначе ще се разболееш! Имаме много път и не бива, щом стигнем, като гладници първо да искаме хляб, а после да кажем добър ден. Аз ще ти дам пример, макар че и на мен много не ми се яде. Апетитът идва с яденето, още повече че и аз не обядвах. Като ви гледах как плачете ти и майка ти, сърцето ми се късаше. Хайде да вървим, ще завържа Сивушка за вратата. Слизай, аз искам така!

Тримата влязоха у стрина Ръобек и след четвърт час суетене куцата дебелана им поднесе горе-долу сносен на вид омлет, черен хляб и

светло червено вино.

Селяните ядат бавно, а малкият Пиер беше толкова гладен, че мина почти час, докато тръгнат. Малката Мари хапна отначало няколко зълъка от учтивост, но после малко по малко ѝ се прияде, защото на шестнадесет години човек не може дълго да се въздържа, пък и полският въздух отваря апетита. Добрите думи, с които Жермен я успокои и я ободри, също оказаха своето въздействие. Тя се помъчи да се убеди, че седем месеца ще изминат бързо и всичко е наред, защото като се върне у дома си, татко Морис и Жермен ще я вземат на работа. И понеже се развесели и започна да се закача с малкия Пиер, на Жермен му хрумна злополучната мисъл да ѝ покаже през прозореца на кръчмата колко хубав изглед се открива към долината, ширнала се цяла пред тях от тази височина, колко е весела, зелена и плодородна. Мари погледна и запита дали оттук се виждат къщите на Белер.

– Разбира се – каза Жермен, – и нашият чифлик, и твоята къща до ри. Погледни, малката сива точка недалеч от голямата тополя на Годар, по-ниска от камбанарията.

– Ах, виждам я! – възкликна малката и пак се заплака.

– Не биваше да ти напомням за това! – укори се Жермен. – Днес правя само глупости. Хайде, Мари, да вървим, моето момиче, дните са кратки и след един час, щом се покаже луната, ще застудее.

Те пак тръгнаха на път, прекосиха голямата неплодна равнина и за да не уморява девойката и детето, Жермен яздеше бавно; когато свърнаха от пътя, за да влязат в гората, слънцето беше залязло.

Жермен знаеше пътя до Мание, но си въобрази, че ще стигнат по-бързо, ако тръгне към Шантлуб, спускайки се през Пресл и Сепюлтюр – посока, в която имаше навик да пътува, когато отива на панаир. Той се заблуди и загуби още време, преди да навлезе в гората; освен това се озова на противоположната страна и не забеляза, че обръща гръб на Фурш; излезе много по-високо по пътя за Ардант.

Не можеше да се ориентира, защото с настъпването на нощта се спусна мъгла – есенна мъгла, която под бледата лунна светлина изглежда още по-смътна и измамна. От големите локви, с които бяха осеяни горските поляни, се излъчваха гъсти изпарения; когато Сивушка ги прекосяваше, разбираха, че газии във вода по плискането и по затруднението, с което измъкваше краката си от калта.

Най-сетне излязоха на хубав прав път и Жермен се помъчи да разпознае местността, тогава разбра, че е сбъркал посоката. Татко Морис, като му обясняваше откъде да мине, му беше казал, че щом излезе от

гората, трябва да се спусне по много стръмен склон, да премине огромна ливада и да прекоси реката през два брода. Беше му поръчал да премине предпазливо през реката, защото в началото на този сезон често прииждаха от проливните дъждове. Като не видя нито склон, нито ливада, нито река, а пусто равно поле, бяло като снежна пелена, Жермен се спря, огледа се за някоя къща, почака някой минувач, всичко беше напразно. Тогава се върна обратно и влезе в гората. Мъглата все повече се съгъстяваше, луната съвсем се скри, пътищата бяха ужасни, тресавищата – дълбоки. На два пъти Сивушка едва не падна; както беше натоварена, тя едва се задържа и макар още да пристъпваше разумно и да заобикаляше дърветата, големите клони удряха тримата ездаци, а това беше опасно. При един такъв удар шапката на Жермен се търкулна и той едва я намери. Малкият Пиер беше заспал и се беше отпуснал като чувал в ръцете на баща си, тъй че Жермен го поддържаше и не можеше добре да направлява коня.

– Също като че ли сме омагьосани – каза той и се спря, – горите не са големи, само пиян може да се изгуби из тях, а ето, кажи-речи, два часа се въртим и не можем да излезем. Сивушка само за едно си мисли, как да се върне в къщи, тя ме подмами. Ако искаме да се приберем, трябва само да я пуснем да върви накъдето тя желае. Да, но може би сме само на две крачки от целта и трябва да сме луди да се откажем да стигнем и пак да извървим тоя дълъг път. Просто не знам какво да правя. Не виждам ни небе, ни земя, страх ме е детето да не хване треска в тая проклета мъгла или да го смачкаме, ако конят падне.

– Няма защо да упорствуваме повече – каза малката Мари. – Да слезем от коня, Жермен. Дайте ми детето, ще го нося и ще го загърна добре. Вие водете коня за юздите, като тръгнем пеш, може би ще виждаме по-добре.

След тази предпазна мярка поне нямаше опасност да паднат от коня, защото мъглата се стелеше все по-гъста и като че ли прилепваше до влажната земя. Трудно им беше да вървят и скоро тъй се измориха, че щом стигнаха на сушина под големите дъбове, спряха. Малката Мари беше цяла в пот, но не се оплакваше и не се разсейваше. Гледаше само детето; седна на пясъка, сгуши го на коленете си, а Жермен разгледа околността, като омота преди това поводата на Сивушка за едно дърво.

На нея обаче това пътешествие много ѝ беше омръзнало, тя се освободи, скъса ремъците, хвърли няколко чифтета и сви встрани от сечището, като с това показа, че няма нужда от ничия помощ, за да си намери пътя.

– А така – каза Жермен, след като се опита да я улови и не успя, – ето че сега ще трябва да вървим пеш, а как ще намерим пътя, като се налага да преминем реката? И каква е вода по пътищата... сигурно и ливадата е наводнена! Други пътеки не знам. Ще трябва да почакаме мъглата да се разсее, все няма да трае повече от час-два. Когато просветлее, ще потърсим някоя къща, първата край гората. Сега обаче не можем да излезем. Има яма, има блато, не знам какво е пред нас, нито какво е било зад нас, така се обърках, че не се сещам от коя страна дойдохме дотук.

VIII. Под големите дъбове

– Да се въоръжим с търпение, Жермен – успокои го малката Мари.
– Не ни е толкова лошо на тази височинка. Дъждът не прониква през листата на дъбовете, можем да запалим огън, напипвам сухи съчки, ще пламнат. Нали имате огън, Жермен? Преди малко пушехте с лулата.

– Така е, ама огнивото ми беше на седлото, в дисагите, заедно с дивеча, който носех на бъдещата невеста. Тая проклета кобила отнесе всичко, дори палтото ми – ще го изгуби и ще го изпокъса по клонаците.

– Не, Жермен. Седлото, палтото, дисагите, всичко е на земята, в краката ви. Сивушка скъса подпръга и изхвърли всичко, преди да избяга.

– Прави боже, тъй си е! – възкликна Жермен. – Ако намерим опипом сухи съчки, можем да се изсушим и ще се погреем.

– Това не е трудно – каза малката Мари, – пълно е със съчки, усещам ги под краката си. Дай ми първо седлото.

– Какво ще правиш с него?

– Постеля за детето. Не, не тъй, да го обърнем наопаки, тогава Пиер няма да пада в ямата. Пък е и още топло от гърба на коня. Подпрете го от всички страни с камъните, дето са пред вас.

– Аз не виждам никакви камъни! Ти имаш истински котешки очи.

– Готово, Жермен, погледнете! Дайте ми палтото си да го метна върху крачетата му, ще го завия с моята наметка. Ето, също като че ли спинка в леглото си. Пипнете го колко е топличък!

– Така е! Умееш да гледаш деца, Мари.

– Да. Не е кой знае какво. А сега намерете огнивото, докато аз посъбера съчки.

– Влажни са, няма да се запалят.

– Вие във всичко се съмнявате, Жермен! Не си ли спомняте, като сте били овчар, как сте палили огньовете посред полето под дъжда!

– Да, децата, които пазят добитъка, умеят да палят огньовете. Аз станах воловар, щом проходих.

– Затова сте силен в ръцете, ама не сте ловък. Ей го, огънят е готов, ще видите няма ли да го наклада! Дайте ми огнивото и малко суха папрат. Тъй, а сега духнете, да не ви са слаби гърдите?

– Доколкото зная, не са – отговори Жермен и духна като ковашки мях.

Само след миг огънят лумна, първо разля червена светлина, а после синкави езици се извисиха към листака, като се бореха с мъглата и изсушаваха въздуха на десетина крачки наоколо.

– Сега ще седна до детето, да не падне някоя искра върху него. А вие, Жермен, дайте дърва и поддържайте огъня. Няма да хванем нито треска, нито хрема, давам ви дума.

– Боже мили, ти си голяма умница – каза Жермен – и умееш да пашиш огън като малка нощна магьосница. Съживих се и ми олекна. Като си мислех, че ще седя тук до разсъмване с крака, мокри до колене, никак не ми беше весело.

– А когато на човек не му е весело, не се сеща за нищо – добави малката Мари.

– Ти никога ли не си в лошо настроение?

– Не, разбира се. Защо да съм в лошо настроение?

– Е, тъй е, то на нищо не помага, ама можеш ли да го спреш, като имаш грижи. Бог знае, че и теб не са те отминали, клетичката, не си била все щастлива!

– Тъй е, много сме страдали горката ми майка и аз. Мъчно ни е било, но не сме губили смелост.

– И аз не губя смелост, каквото и да работя, но беднотията би ми тежала, защото никога нищо не ми е липсвало. Жена ми ме направи имотен и още съм имотен. Дака ще бъде, докато работя на чифлика. И тъй ще е вечно, вярвам. Но всеки с мъката си. На мен пък от друго ми е тежко.

– Да, нали загубихте жена си. Много жалко!

– Нали?

– О, аз я оплаках, Жермен, тя беше толкова добра! Но да не говорим повече, че пак ще заплача за нея; днес като че ли ми се насъбраха всички мъки.

– Така е, тя много те обичаше, Мари! Тачеше и теб, и майка ти. Какво, плачеш ли? Хайде, недей, моето момиче! Аз не исках да те разплаквам...

– И вие плачете, Жермен! Вие също се разплакахте. Нима е срамно мъжът да оплаква жена си? Не се стеснявайте, поплачете си, аз споделям мъката ви!

– Ти имаш добро сърце, Мари, пооеква ми, като плача с тебе. Защо не си стоплиш краката на огъня, дрехите ти са вир вода, горкото момиче! Чакай аз да седна до детето, а ти се погрей!

– На мене ми е топло. Ако искате да седнете, дръпнете единия край

на палтото. На мен ми е добре така.

– Тук всъщност не е лошо – каза Жермен, като седна близо до нея. – Само дето съм гладен. Сигурно е девет часът. Така се изтрепах по тези лоши пътища, че съвсем отмахал. А ти гладна ли си, Мари?

– Аз ли? Никак. Не съм свикнала като вас да ям по четири пъти на ден и неведнъж съм си лягала без вечеря, тъй че все ми е едно.

– Удобна жена си ти – засмя се Жермен. – Няма да има разходи по тебе.

– Аз не съм жена – възрази наивно Мари, без да забележи промяната в мислите на селянина. – Да не сънувате?

– Да, като че ли сънувам. Сигурно блънувам от глад.

– Ей, че сте лаком! – развесели се и тя. – Щом не можете да изкарате пет-шест часа без ядене, нали имате дивеч в дисагите и огън да го опечете?

– Дявол да го вземе! Как се сети! Ами подаръка за бъдещия ми тъст?

– Нали носите шест яребици и един заек. Мисля, че няма да можете да изядете всичко.

– А как ще го опека без шиш и пиростия, ще стане на въглен.

– Няма – възрази малката Мари. – Аз ще ви го опека в пепелта, без да мирише на дим. Не сте ли ловили чучулиги по полето и не сте ли ги пекли между два камъка? Уф, вярно! Забравих, че не сте били пастир. Хайде, оскубете тази яребица! Не толкова силно, ще й смъкнете кожата!

– Оскуби другата, да ми покажеш.

– Две ли ще изядете. Ей, че ламя! Готово, оскубани са, ще ги опека.

– От теб става чудесна лавкаджийка, Мари! Но за беда нямаш лавка и аз ще трябва да пия вода от блатото.

– Вино ли искате? А кафе не ви ли се ще? Да не мислите, че сте на панаир под навес от клони. Извикайте кръчмаря: „Ликъор за земеделеца със златни ръце от Белер!“

– Ах, лошотийка, подиграваш се с мен, а? Ако имаше винце, нямаше ли да си пийнеш?

– Аз? Тази вечер пих вино за втори път в живота си с вас у стрина Ръобек. Но ако сте послушен, ще ви дам почти пълна бутилка, и то с хубаво вино!

– Мари, ти наистина си магьосница!

– Нали като луд поръчахте на стрина Ръобек две бутилки? Вие изпихте едната с детето, а аз не пийнах и три глътки от другата, която поръчахте за мен. После платихте и двете, без да ги погледнете.

– И какво от това?

– Аз пъгнах в кошницата си недоизпитата бутилка, защото си казах, че по пътя може да ожаднеете – вие или детето. Ето я бутилката.

– Ти си най-предвидливата девойка, която съм виждал през живота си. И като си спомня, че плачеше, докато излизаше от кръчмата, горкото дете! А си мислела за другите! Малка Мари, който се ожени за тебе, никак няма да сглупи!

– Дано, защото някой глупак няма да ми е по сърце. Хайде, изяжте яребиците, тъкмо са се изпекли. Понеже няма хляб, ще се задоволите с кестени.

– Отде, дявол да го вземе, намери кестени?

– Какво толкова чудно! Набрах ги от клоните, докато яздохме, и си напълних джобовете.

– И те ли са печени?

– Къде щеше да ми е умът, ако не ги бях пъгнала в огъня, след като и тъй е накладен? Винаги така правим по полето.

– Ах, ти, малка Мари! Ще вечеряме заедно! Искам да пия за твое здраве и да ти пожелаая добър мъж... какъвто ти е по сърце. Я кажи какъв искаш да е мъжът ти?

– Мъчно е да кажа Жермен, защото още не съм мислила за това.

– Как? Никога ли? – учуди се Жермен, като започна да яде с апетит на истински селянин, но режейки най-хубавите парчета за Мари; тя упорито отказа да ги вземе и се задоволи с няколко кестена. – Кажи ми, Мари – продължи той, като видя, че тя няма намерение да му отговори, – наистина ли още не си мислила за женитба? Та ти си вече голяма!

– Може – съгласи се тя, – но съм много бедна. Трябват ми поне сто екю, за да се омъжа. Трябва да работя пет-шест години, за да ги събера.

– Горкото момиче! Как ми се иска татко Морис да ми даде сто екю, за да ти ги подаря.

– Много ти благодаря, Жермен, но какво биха казали тогава за мене?

– Какво искаш да кажат? Всички знаят, че съм стар и не мога да се ожена за теб. Значи, никой няма да предположи, че аз... че ти...

– Гледайте, стопанино! Ето че детето ви се събужда – прекъсна го малката Мари.

IX. Вечерна молитва

Малкият Пиер се надигна и се огледа наоколо си замислено.

– А, той все тъй прави! – каза Жермен. – С топ не можеш го разбуди, но щом край него някой дъвче, веднага отваря очи.

– Сигурно и вие сте били такъв на неговите години – лукаво се усмихна Мари. – Какво, мъничък Пиер, завеските над леглото си ли търсиш? Тази вечер те са от клонки и зелени листа, дете мое, но баща ти пак си вечеря като в къщи. Искаш ли да си хапнеш с него? Не съм изляла твоя пай, знаех, че ще си го поискаш.

– Мари, искам да ядеш – извика Жермен, – аз няма да ям вече. Аз съм ламя, простак, ти се лишаваш заради нас, не е справедливо, срам ме е! Цялата ми охота за ядене мина. Не искам синът ми да вечеря, а ти да не ядеш!

– Оставете ни на мира – прекъсна го малката Мари, – няма вие да ни казвате гладни ли сме или не сме. Днес на мен не ми се яде, но вашият Пиер е гладен като вълче. Виждате ли как се справя! О, ще стане чудесен стопанин!

И действително малкият Пиер скоро показа чий син е; едва разбуден, без да разбира къде е, нито как е дошъл дотук, той се нахвърли на храната. После, когато утоли глада си, силно възбуден, както става с децата, когато се нарушат привичките им, прояви повече разум, по-голямо любопитство и повече интелигентност от обикновено. Помъчи се да си обясни къде се намира и като видя, че е сред гората, се поуплаши.

– Има ли лоши зверове в тая гора? – запита той баща си.

– Не – отговори той, – няма, не се страхувай!

– Значи, ме излъга, като ми каза, че ако дойда с тебе в големите гори, вълците ще ме отнесат?

– Виждате ли го умника? – възкликна смутено Жермен.

– Той има право – намеси се малката Мари, – вие му казахте така детето има добра памет и не е забравило. Но знай, малки Пиер, че татко никога не лъже. Ние минахме през големите гори, докато ти спеше, а сега навлязохме в малките гори, където няма лоши зверове.

– Малките гори далеч ли са от големите?

– Много далеч. Вълците никога не излизат от големите гори. Освен това, ако някой вълк дойде, баща ти ще го убие.

– И ти ще го убиеш, нали, малка Мари?

– Да, защото ти ще ни помогнеш, Пиер, нали не се страхуваш? Ще го цапнеш хубаво!

– Да, да – каза гордо детето и зае храбра поза. – Ние ще го убием!

– Никой не умее като теб да разговаря с децата – обърна се Жермен към малката Мари, – и така да ги убеждава. Вярно, че ти доскоро също си била малко детенце, затова си спомняш какво ти е казвала майка ти. Мисля, че колкото по-млад е човек, толкова по-добре се разбира с младите. Много се боя, че една тридесетгодишна жена, която още не знае какво е да си майка, едва ли ще се научи да бърби и да разсъждава с дечурлигата.

– Защо не, Жермен? Чудя се защо имате толкова лошо мнение за тази жена! По-късно сигурно ще го промените.

– Дявол да я вземе и жената! Бих искал да се връщам вече от нея, а не да отивам у тях! За какво ми е потрѳявала жена, дете не я познавам!

– Татенце – запита детето, – защо днес непрекъснато говориш за жена си, след като е умряла?...

– Ах, значи, ти не си забравил горкичката си мила майчица?

– Не, защото видях как я сложиха в една хубава бяла кутия и баба ме заведе до нея да я целуна и да ѳ кажа сбогом!... Тя беше цялата бяла и студена и всяка вечер леля ме караше да моля дядо господ да я вземе да се сгрее на небето. Как мислиш, дали е вече там?

– Сигурно, детето ми, но ти винаги трябва да се молиш, така майка ти ще знае, че я обичаш.

– Ще си кажа молитвата, забравих тази вечер да се помоля, но не мога сам. Все забравям думите. Нека малката Мари ми помогне.

– Да, милички Пиер, ще ти помогна – съгласи се девойката, – ела тук и коленичи в скута ми.

Детенцето застана на колене върху полата на девойката, скръсти ръчичките си, започна да казва молитвата си, първо внимателно и старателно, защото знаеше много добре началото. После бавно и колебливо и накрая повтаряйки дума по дума това, което му казваше Мари. Докато най-сетне стигна до онова място на молитвата, където всяка вечер заспиваше и затова никога не я беше научило до края.

И този път съсредоточаването и еднообразното повтаряне оказаха обикновеното въздействие. Пиер едва изрече последните срички, след като му ги бяха повторили три пъти; главата му натежа и той я склони на гърдите на Мари, отпусна ръце на коленете си. При светлината на огъня Жермен видя как неговото малко ангелче заспа до сърцето на девойката, която го държеше в прегръдките си и затопляше русите му

коси с чистото си дихание – тя също беше изпаднала в религиозна мечтателност и се молеше за душата на Катрин.

Жермен се разнежи, помъчи се да измисли нещо хубаво, да обясни на малката Мари колко я уважава и колко ѝ е признателен, но нищо не му дойде на ума. Той се приближи до нея, за да целуне сина си, когото тя все още държеше до гърдите си и с усилие отдели устните си от челото на Пиер.

– Много силно го целувате – скара му се Мари, като кротко отблъсна главата му, – ще го събудите. Оставете ме да го наглася, защото той вече сънува райски сънища.

Детето се остави да го нагласят, но когато се излегна върху кожата на седлото, запита на гърба на Сивушка ли е. После отвори големите си сини очи, загледа се втренчено за минута в клоните, сякаш сънуваше наяве, обзето от една мисъл, която през целия ден беше занимавала главичката му; едва на заспиване можа да я изрази с думи:

– Татенце, ако искаш да ми вземеш друга майка, искам да бъде малката Мари.

И без да дочака отговор, детето затвори очи и заспа.

Х. Въпреки студа

Малката Мари като че ли не обърна внимание на странните думи на детето; прие ги като доказателство за приятелство; тя го зави грижливо, усили огъня и тъй като мъглата, спуснала се над съседното блато, сякаш не можеше да се разсее, посъветва Жермен да се приближи до огъня и да подремне.

– Виждам, че ви се доспива – каза тя, – защото вече не продумвате дума и гледате жаравата точно така, както преди малко я гледаше вашият син. Хайде, поспете си, аз ще бдя над детето и над вас.

– Ти ще спиш – отговори Жермен, – а аз ще ви пазя двамата. Никога не ми се е спяло по-малко, отколкото сега. В главата ми се въртят петдесет мисли.

– Петдесет ли? Е, туй е вече много – каза насмешливо момичето. – Толкова хора ще бъдат щастливи, ако в главите им се върти поне една мисъл.

– Ех, ако не съм способен да си мисля за петдесет неща, мисля си поне за едно, което не ми дава мира от един час.

– Аз ще ви кажа какво е то, както преди малко ви казах за какво мислите.

– Да, кажи ми, Мари, щом се сещаш. Кажи ми го ти самата, ще ми бъде много приятно.

– Преди един час – каза тя – мислехте за ядене, сега мислите за спане.

– Мари, вярно, че съм воловар, но ти като че ли ме вземаш за вол. Лошо момиче, виждам, че не искаш да говориш с мен. Хайде сега спи, така ще е по-добре, отколкото да одумваш човек, комуто и без това не е весело.

– Ако искате да приказваме, да приказваме – предложи девойката, като се полуизлегна до детето и опря глава на седлото. – Вие се тревожите, Жермен, а не прилича на мъж да проявява толкова малко мъжество. Какво да кажа аз, ако не можех да се боря с всички сили срещу собствените си грижи.

– Да, истина е, и това най-вече ме тревожи, клето дете! Ти отиваш да живееш далеч от близките си, в тоя отвратителен край, пуст и бластит, където можеш да хванеш есенна треска и овцете нищо не струват, а това не може да зарадва една добросъвестна овчарка. И най-сетне ще

живееш сред чужди хора, кой ги знае как ще се отнасят с теб и ще разберат ли колко струваш. Ей това ме тревожи, не мога даже да ти обясня колко много. И ми иде да те върна на майка ти, вместо да отида във Фуруш.

– Вие ми казвате много добри, но неразумни думи, клетки Жермен. Човек не бива да се страхува за приятелите си и вместо да ми показвате лошата страна на моята участ, по-добре да ми покажете добрите страни, както постъпихте, докато обядвахме у стрина Рьобек.

– Там е работата, че тогава така ми се струваше, но сега мисля иначе. По-добре да си намериш мъж.

– Това няма да стане, Жермен, нали ви казах. И понеже няма да стане, защо да си го мисля.

– Добре де, ами ако се намери мъж? Кажи ми какъв искаш да бъде и аз може да ти измисля някой.

– Да измислиш, не значи още, че си го намерил. Аз изобщо не си представям никого, защото е безполезно.

– Не си ли мислила да си намериш някой богат?

– Не, разбира се, нали аз съм бедна като Йов.

– Да, но ако си намериш имотен, няма ли да ти е добре да се наставиш, както си е редно, да си нахранена, добре облечена, да влезеш в семейството на добри хора, които ще ти позволят да помагаш на майка си.

– О, за това, да, да помагам на майка си, е най-голямото ми желание!

– Ами ако се срещне такъв човек, дори да не е в първа младост, ще се разбереш ли с него?

– А, прощавайте, Жермен, точно на това най-много държа. Никога няма да обикна старец.

– Е, разбира се, старец не, но например човек на моята възраст.

– Вие сте стар за мене, Жермен. Предпочитам възрастта на Бастиен, макар че Бастиен не е тъй красив като вас.

– Предпочиташ Бастиен свинаря! – каза Жермен мрачно. – Младеж, чиито очички са като свинските!

– Няма да погледна очите му, защото е осемнадесетгодишен.

Жермен почувствува ужасна ревност.

– Хайде – каза той, – виждам, че държиш на Бастиен. Смешна работа.

– Да, смешно е – разсмя се Мари – и той ще бъде смешен мъж! Него можеш да го накараш да повярва всичко, което ти се иска. Миналия ден например бях откъснала един домат от градината на господин

свещеника; казах му, че е хубава червена ябълка и той я заръфа като лакомия. Да видите само каква физиономия направи! Боже, колко беше грозен!

– Щом му се подиграваш, значи, не го обичаш.

– Това не е причина. Но аз наистина не го обичам. Той се държи грубо със сестричката си и е мръсен.

– Добре де, някой друг не ти ли харесва.

– Какво ви засяга това, Жермен?

– Нищо не ме засяга, ами така просто питам. Виждам, моето момиче, че си имаш някого на ум.

– Не, Жермен, лъжете се, още си нямам. Ще стане по-късно. Но по-неже ще се ожена, когато посъбера пари, съдено ще ми е да се ожена късно, и то за някой стар.

– Добре де, защо не си вземеш още сега някой стар!

– Не, когато няма да съм вече млада, ще ми бъде безразлично, сега обаче не е така.

– Виждам, Мари, че не ти се нравя. Съвсем ясно е – каза Жермен огорчено, без да претегля думите си.

Малката Мари не отговори. Жермен се наведе над нея. Тя спеше. Сънят я беше победил, както грабва внезапно децата, докато те още бъбрят в просъница.

Жермен се зарадва, че тя не е чула последните му думи. Осъзна, че не бяха разумни, затова ѝ обърна гръб да се разсее, да не мисли.

Но колкото и да се мъчеше, не можа нито да заспи, нито да забрави последните си думи. Обиколи двадесет пъти огъня, отдалечи се, върна се и най-сетне, усещайки се тъй възбуден, че му идеше да хвъркне във въздуха, той се облегна на дървото, под което спяха двете деца и ги загледа.

„Не знам как досега не съм забелязал – мислеше си той, – че малката Мари е най-хубавата девойка в цялото село!... Не е румена, но има такова свежо личице, също като дива роза. И каква сладка уста, какво носле!... Не е висока за възрастта си, ама е пухкава като яребичка и е лека като сипка!... Не знам защо у нас все харесват едри и дебели жени, с червени бузи... Моятка беше по-скоро тънка и бледа и въпреки това много ми се харесваше... Тази е нежна, но не е болнава и ти е приятно да я гледаш, като че ли е бяла козичка!... И каква е кротка и честна! Можеш да прочетеш доброто ѝ сърце в очите, дори когато са затворени, като спи!... А пък за ум, по-умна е от милата ми Катрин, трябва да си го призная, и с нея никога не може да ти стане скучно... Весела е, разумна

е, трудолюбива е, обичлива е и е забавна. Не мога да си представя какво повече може да иска човек... Но какво съм седнал да се занимавам с това – възразяваше си сам Жермен, като се опитваше да гледа на другата страна. – Тъстът ми няма да поиска и да чуе за подобна женитба и всички домашни ще ме помислят за луд!... Пък и тя самата не ме иска, горкото дете!... Виждам ѝ се много стар, нали ми го каза... Тя не е алчна, пет пари не дава за оскъдицата и мъката, че носи бедни дрехи, че два-три месеца в годината гладува, щом се надява, че един ден ще задоволи сърцето си и ще си намери мъж, който ѝ харесва... Права е и аз бих направил като нея, ако бях на нейно място. И сега да можех да решавам сам, вместо да се женя за жена, която не ми харесва, щях да си избира девойка по сърце...“

Колкото повече разсъждаваше така Жермен, толкова по-малко му се удаваше да се успокои. Той се отдалечи на двадесет крачки, заблуди се в мъглата и после изведнъж се озова на колене до двете заспали деца. Веднъж дори му се прииска да целуне малкия Пиер, който беше обгърнал с ръка врата на Мари, но сбърка; Мари, като почувствува на устните си горещото като огън дихание, се събуди и го изгледа подплашено, без да разбира какво става с него.

– Не ви виждах, клети мои деца – каза Жермен, като се отдръпна бързо, – щях да падна върху вас и да ви ударя.

Малката Мари в своята непорочност му повярва и заспа отново. Жермен отиде от другата страна на огъня и се закле пред бог, че няма да помръдне оттам, докато тя не се събуди. Той съдържа думата си, но не му беше лесно. Струваше му се, че ще полудее.

Най-сетне към полунощ мъглата се разпръсна и Жермен видя как между дърветата проблеснаха звезди. Луната се освободи от мъглата, която я обгръщаше, и започна да сее диаманти по влажния мъх. Стволите на дърветата все още се криеха във величествения мрак, но малко по-далеч белите стебла на брезите приличаха на върволица призраци, обвити в савани. Огънят се отразяваше в езерото; жабите, привикнали със светлината му, се решиха да изквакат тънко и свенливо; възлестите клони на старите дървета, покрити с бледи лишеи, се протягаха и се кръстосваха като грамадни изсъхнали ръце над главите на нашите пътешественици; мястото беше хубаво, но тъй пустинно и печално, че Жермен, изтощен от терзания, започна да пее и да хвърля камъни във водата, за да забрави страшната тъга на самотата. Искаше му се да събуди малката Мари; щом видя, че тя се повдига и поглежда небето, за да разбере какво е времето, предложи да тръгнат.

– След два часа – каза той – ще съмне и ще стане толкова студено, че няма да можем да издържим въпреки огъня. Сега вече се вижда, тъй че можем да вървим. Сигурно ще намерим някоя къща, която ще ни подслони, или поне плевня, където ще прекараме под покрив остатъка от нощта.

Мари нямаше своя воля и макар че много ѝ се спеше, се приготви да следва Жермен.

Той взе сина си на ръце, без да го събужда, и извика Мари, за да се скрие под палтото му – тя не пожела да си вземе наметката, с която бе завила малкия Пиер.

Когато усети така близо до себе си девойката, Жермен, който за миг се беше поразведрил и поразвеселил, пак започна да губи разум. Два-три пъти рязко се отдалечи и я остави да върви сама. После, като видя, че едва го следва, той я дочакваше, привличаше я бързо към себе си и я притискаше тъй силно, че това я удивляваше и тя даже се разсърди, но не посмя да каже.

Понеже не знаеха от коя страна са дошли, не знаеха и накъде да вървят. Така че още веднъж обиколиха цялата гора, отново се озоваха пред пустото поле, върнаха се обратно и след като се въртяха и вървяха дълго време, най-сетне зърнаха светлина през клоните.

– Чудесно – каза Жермен, – ето я и къщата, и стопаните ѝ сигурно са се събудили, защото са запалили огън. Значи, вече е късно.

Но това съвсем не беше къща, а техният огън, който бяха покрили, преди да тръгнат, и който се беше разгорял от вятъра...

Бяха вървели два часа, за да се озоват пак там, откъдето бяха тръгнали.

XI. Под открито небе

– Отказвам се да вървя където и да било – каза Жермен, като тупна с крак. – Сигурно са ни омагьосали, няма съмнение. Ще излезем отгук чак през деня. Това място трябва да е дяволско.

– Хайде, хайде, да не се ядосваме – каза Мари – и да мислим какво да направим. Ще запалим по-голям огън. Детето е така завито, че няма никаква опасност за него, няма да умрем, ако прекараме една нощ на открито. Къде скрихте седлото, Жермен? В дивия чимшир ли, заплес такъв! Много удобно наистина да го изваждаме оттам.

– Дръж, вземи детето, пък аз ще извадя леглото му от хресталака. Не искам да си изподраскаш ръцете.

– Аз вече го извадих. Ето го, а две-три драскотини не е като да си се порязал с нож! – отговори смелата девойка.

Тя отново натъкми малкия Пиер, който този път беше заспал тъй дълбоко, че не забеляза нищо от новото пътешествие. Жермен хвърли толкова дърва в огъня, че цялата гора наоколо се освети; малката Мари едва издържаше вече и макар да не се оплакваше, не можеше да стои на краката си. Тя беше пребледняла и зъбите ѝ тракаха от студ и слабост. Жермен я прегърна, за да я стопли, и безпокойството, състраданието, поривите на непреодолима нежност, които завладяха сърцето му, приспаха чувствеността му. Езикът му се развърза като по чудо и без да се смущава, той заговори:

– Мари, харесвам те и много ми е мъчно, че ти не ме харесваш. Ако искаше да ме вземеш за мъж, нито тъстът, нито роднините, нито съседите, нито съветите на всички можеха да ме спрат да стана твой. Знам, че ще гледаш хубаво децата ми, че ще ги научиш да тачат спомена за майка си и когато съвестта ми е спокойна, ще е доволно и сърцето ми. Винаги съм изпитвал приятелско чувство към тебе, а сега съм тъй влюбен, че каквото и да ми поискаш, готов съм да го изпълня, кълна ти се! Разбери, моля ти се, колко те обичам и опитай се да забравиш възрастта ми! Съгласи се, че това е глупава измислица – тридесетгодишен мъж да се смята за стар. Пък аз съм на двадесет и осем години! Девойката се страхува, че ще я одумват, като вземе мъж с десет-дванадесет години по-стар от нея, защото такъв е обичаят в нашия край, но чувал съм да се говори, че другаде не държат на това. Напротив, дори предпочитат да дадат за закрила на младостта по-разумен мъж, опитен, отколкото някой

младеж, дето може да се промени, и от порядъчен, за какъвто са го смятали, стане голям нехранимако. При това не годините правят възрастта. То зависи от силата и здравето. Когато човек е изтощен от работа, от оскъдица или от лошо поведение, той е старец и на двадесет и пет години, докато аз... Но ти не ме слушаш, Мари.

– Не, Жермен, слушам ви, много внимателно дори – отговори малката Мари, – но си мисля какво ми е казвала винаги майка ми: че шестдесетгодишна жена е за оплакване, когато мъжът ѝ е седемдесет или осемдесет и пет годишен и не може вече да я храни. Той става безсилен и тя трябва да се грижи за него точно във възрастта, когато сама почва да чувствува голяма нужда от грижи и почивка. Ей тъй завършват хората на сламена постеля.

– Родителите имат право да говорят така, съгласен съм, Мари, но защо хората да жертвуват цялата си младост, която е най-хубавото време в живота, за да предвиждат какво ще стане във възрастта, когато вече за нищо не ги бива и им е безразлично дали ще завършат тъй или иначе. За мен няма опасност да умра от глад на старини. Мога да събера нещичко, защото като живея с родителите на покойната си жена, работя много и не харча нищо. Освен това аз тъй ще те обичам, че няма да остарея. Когато човек е щастлив, той се запазва и аз чувствувам, че съм по-млад от Бастиен и по мога да те обичам. Защото той не те обича, много е глупав и е дете, как ще разбере колко хубава си ти, колко си добра и си създадена за любов! Хайде, Мари, не ме презирай, аз не съм лош човек; направих Катрин щастлива, на смъртния одър тя каза, че винаги е била доволна от мен и ми поръча да се задомя пак. Като че ли нейният дух заговори през устата на детето, когато то заспиваше. Не го ли чу какво каза? И как устицата му трепереше, докато гледаше във въздуха нещо, което ние не можехме да видим. То виждаше майка си, бди сигурна в това, и тя му подсказваше да изрече, че иска ти да я заместиш.

– Жермен – отговори Мари, изненадана и замислена, – вие говорите честно и всичко, което казвате, е вярно. Сигурна съм, че няма да е грях да ви обичам, ако това не разсърди много домашните ви. Но кажете, какво да направя? Не сте ми по сърце. Обичам ви много и макар че възрастта ви сигурно не е лоша, тя ме плаши. За мен сте нещо друго, нещо като чичо или като кръстник, струва ми се, че ви дължа уважение, а и вие ще се държите с мене като с малко момиче, а не като с ваша жена, равна вам. Освен това приятелките ми сигурно ще ми се подиграват и макар да е глупаво да обръщаме внимание на одумките, мисля си, че ще се срамувам и ще ми бъде малко тъжно в деня на сватбата.

– Това са детинщини. Говориш като дете, Мари.

– Е, да, така е, аз съм дете и заради това се страхувам от човек, който е много по-разсъдлив. Ето че съм много млада за вас, щом вече ме укорявате, че говоря безразсъдно! Не мога да имам повече разум, отколкото ми позволява възрастта.

– Боже, боже, аз съм за ожалване, че не мога да кажа както трябва какво мисля! – извика Жермен. – Мари, вие не ме обичате, там е работата. Виждам ви се много прост и груб. Ако поне малко ме обичахте, нямаше да забелязвате така ясно недостатъците ми. Но вие не ме обичате, това е.

– Е, добре, това не е по моя вина – отговори тя, малко огорчена, че той не ѝ говори вече на „ти“. – Направих всичко възможно, докато ви слушах, но колкото повече се мъча, толкова по-малко мога да си представя, че е възможно да бъдем мъж и жена.

Жермен не отговори. Той притисна главата си с ръце и малката Мари не можеше да разбере дали плаче, дали се сърди или е заспал. Тя се поразтревожи, като видя колко е мрачен, и се чудеше какво да мисли. Но не посмя да му говори повече и понеже беше се смутила от думите му, не ѝ се спеше; зачака нетърпеливо да се зазори, като непрекъснато стъкваше огъня и бдеше над детето, за което Жермен като че ли изобщо не се сещаше. А той не спеше; не мислеше за съдбата си, не правеше смели проекти, нито планове за съблазняване. Чисто и просто страдаше, сърцето му тежеше като камък. Искеше му се да е умрял. Струваше му се, че работите му вървят от зле към по-зле и ако можеше да заплаче, щеше да плаче безспир. Към мъката му се примесваше и яд към самия него и той се задъхваше, без да може и без да иска да се съжалява.

Когато се зазори и от полето долетяха шумове, Жермен откри лицето си и стана. Той видя, че малката Мари също не е спала, но не намери думи да изкаже загрижеността си. Беше съвсем обезсърчен. Скри отново седлото на Сивушка в храстите, праметна дисагите през рамо, улови синя си за ръка и каза:

– А сега, Мари, вече трябва да свършим нашето пътешествие. Искаш ли да те заведа до Ормо?

– Ще излезем заедно от гората – отговори тя – и когато разберем къде се намираме, всеки ще си върви по пътя.

Жермен не отговори. Той беше оскърбен, че девойката не желаше да я заведе в Ормо, но не забеляза, че ѝ е предложил това с тон, който предполагаше отказ.

След като изминаха сто крачки, срещнаха, един дървар, който им

показа пътя и им обясни, че щом минат голямата ливада, единият трябва да свърне вдясно, другият вляво, за да стигнат; Ормо и Фурш били толкова близо, че къщите на Фурш се виждали съвсем ясно от чифлика в Ормо и обратното.

После, когато те му благодариха и го подминаха, дърварят ги извика, за да ги попита не са ли изгубили един кон.

– Намерих – каза той – една хубава сива кобила в двора си, сигурно вълкът я е принудил да търси убежище. Кучетата ми джафкаха по нея цяла нощ и щом се развидели, видях коня в обора. Там е още. Ако си я познаете, вземете си я.

Жермен предварително беше описал Сивушка и като разбра, че дърварят му говори за нея, отиде да си вземе седлото. Малката Мари му предложи тогава да отведе детето в Ормо, а той да отиде да го вземе, след като мине през Фурш.

– Той е толкова мръсен след нощта на открито, ще му изпера дрехите, ще му измия муцунката, ще го среща и когато пак стане хубав и приличен, можете да го представите на бъдещото си семейство.

– А кой ти каза, че искам да вървя във Фурш? – отговори Жермен ядосано. – Може би няма да отида.

– Напротив, Жермен, трябва да отидете и ще отидете – каза девойката.

– Много бързаш да ме ожениш за друга, за да се подsigуриш, че няма да ти досаждам.

– Хайде, Жермен, не мислете вече за това. Тази мисъл ви хрумна през нощта, понеже нашето ужасно приключение малко ви поразстрои. Но сега вече бъдете разумен. Обещавам ви да забравя какво сте ми казали и да не говоря никога за това на никого.

– Ех, говори, ако искаш, нямам навик да се отричам от думите си. Това, което ти казах, беше вярно, честно и няма да се червя от думите си пред никого!

– Да, но ако жена ви узнае, че точно когато сте отивали да я искате, сте мислили за друга, едва ли ще ѝ бъде приятно. Затова внимавайте какво говорите. Не ме гледайте тъй особено пред хората! Мислете за татко Морис, който разчита на вашето послушание и който много ще ми се ядоса, ако не изпълните желанието му заради мене. Довиждане, Жермен, ще отведа малкия Пиер, за да ви принудя да отидете във Фурш. Той е залог, който вземам от вас.

– Искаш ли да отидеш с нея? – запита Жермен сина си, като видя, че той се държи за малката Мари и е готов да върви с нея.

– Да, татко – отговори детето, което беше слушало и разбрало по свой начин това, което те бяха приказвали пред него без стеснение. – Отивам с миличката Мари. Ще дойдеш да ме вземеш, когато свършиш с женитбите. Но аз искам Мари да стане моя майчица!

– Виждаш добре, че и той го иска – каза Жермен на девойката и добави: – Слушай, малки Пиер, аз искам тя да ти стане майка и да остане завинаги с тебе, но тя не иска. Постарай се да ти обещае това, което на мен отказва.

– Бъди спокоен, татко, ще я накарам да каже „да“. Малката Мари прави винаги това, което аз искам.

И той се отдалечи с девойката. Жермен остана сам, по-тъжен и по-нерешителен от когато и да било.

XII. Селската лъвица

Все пак, когато нагласи дрехите и коня, когато яхна Сивушка и му показаха пътя за Фурш, той си помисли, че няма накъде да отстъпва и трябва да забрави тази вълнуваща нощ като опасен сън.

Завари татко Леонар на прага на бялата му къща, седнал на дървена пейка, боядисана в яркозелено. Шест камени стъпала водеха към площадката – така се виждаше, че къщата има изба. Стените на градината и конопчийницата бяха варосани. Къщата беше красива, можеше да мине дори за градска.

Бъдещият тъст посрещна Жермен и след като пет минути го разпитва за цялото семейство, добави думите, приети за израз на вежливост, когато се посрещат гости:

– Дошли сте да се поразходите ли?

– Дойдох да ви видя – отговори Жермен – и да ви поднеса този малък подарък от страна на моя тъст, като ви кажа също така от негова страна, че сигурно знаете с какви намерения идвам у вас.

– Ха, ха – засмя се татко Леонар, като потупа големия си корем. – Виждам, разбирам, зная! – И като намигна, добави: – Вие не сте единственият, млади човече. В къщата вече трима кандидати чакат като вас. Аз не отправям никого и ще ми бъде много неприятно да обидя когото и да било, защото всичките са добри партии. И все пак заради татко Морис и като имам предвид колко плодородни са земите, които обработвате, предпочитам да сте вие. Но дъщеря ми е пълнолетна и господарка на имота си. Ще постъпи, както ѝ се харесва. Заповядайте, запознайте се с нея, пожелавам ви да изтеглите печелившия номер.

– Извинявайте, прося извинение – отговори Жермен, много изненадан, че се оказа допълнителна бройка, където очакваше да бъде единствен. – Не знаех, че дъщеря ви има и други женихи и не идвам, за да им я оспорвам.

– Ако сте си помислили, че поради вашето закъснение – отговори, без да губи доброто си настроение, татко Леонар – дъщеря ми ще страда от липса на кандидати, много сте се излъгали, момчето ми. Нашата Катрин има с какво да привлече желящите да се оженят за нея и трудно ще ѝ бъде само да избира. Но заповядайте в къщи, казвам ви, не губете смелост. Тя е жена, която си заслужава да се борят за нея. – И като бутна Жермен да влезе в къщата, извика с весела грубост: – Хей, Катрин, ето

че дойде още един!

Това весело, но просташко представяне на вдовицата в присъствието на другите ухажори, смути и ядоса Жермен. Той се почувствува неловко и остана известно време, без да се опитва да вдигне очи към красавицата и нейния двор.

Вдовицата Герен беше добре сложена и все още свежа. Но Жермен от пръв поглед не хареса изражението на лицето ѝ и тоалета ѝ. Тя изглеждаше дръзка и доволна от себе си и забрадката ѝ, подшита с три реда дантела, копринената ѝ престилка и шалчето ѝ в златисточерно съвсем малко съответстваха на представата му за сериозна и порядъчна вдовица.

Поради изисканите ѝ дрехи и свободното ѝ държане тя му се видя стара и грозна, макар че не беше нито едното, нито другото. Той си помисли, че такова красиво облекло и такова весело държане по-скоро подхождат на възрастта и тънкия ум на малката Мари, но шегите на тази вдовица му се виждаха груби и прекалено смели и му се струваше, че тя носи без достойнство разните си красиви труфила.

Тримата женихи стояха на масата, отрупана с вина и ястия, които заради тях не раздигаха цялата неделна утрин. Защото татко Леонар обичаше да показва богатството си, а и вдовицата нямаше нищо против да се перчи с хубавите си съдове и да кани гости на трапезата като рентиерка. Жермен въпреки простотата и доверчивостта си забеляза всичките тези неща с истинска наблюдателност и за първи път в живота си застана нащрек, докато пиеше. Татко Леонар го принуди да седне с другите кандидати, настани се до него, занимаваше го – оказваше му явно предпочитание. Дивечът, който Жермен му беше подарил, макар да бе използвал част от него, все пак беше достатъчно изобилен, за да направи добро впечатление. Вдовицата очевидно държеше на тези неща, а кандидатите изгледаха презрително дара.

Жермен се чувствуваше неловко в тази компания и ядеше без охота. Татко Леонар се пошегува с него по този повод.

– Вие сте много тъжен – каза му той – и се мръщите на чашата. Любовта не бива да ви убива охотата за ядене, защото жених с празен стомах не умее да намира толкова хубави думи, колкото онзи, на когото чашка винце е прояснила мислите.

Жермен се почувствува оскърбен, че го мислят вече за влюбен и превзетият вид на вдовицата, която наведе усмихнато очи, сякаш сигурна в успеха си, събуди в него желание да възрази; страхувайки се обаче да не се покаже неучтив, той се усмихна и се въоръжи с търпение.

Кандидатите на вдовицата му се видяха трима простаци. Сигурно бяха много богати, щом ги бяха приели. Единият беше над четиридесет-годишен и дебел почти колкото татко Леонар, другият – едноок и пиеше толкова, че беше съвсем оглупял, третият беше млад и доста хубав, но понеже искаше да се покаже умен, приказваше такива плоски неща, че просто да ти дожалее. Въпреки това вдовицата се смееше тъй, като че ли е във възторг от всичките му глупости и с това не показваше кой знае колко добър вкус. Жермен помисли отначало, че е спряла избора си на този кандидат, но скоро забеляза, че тя насърчава и него и очевидно желае той да се изяви. Затова стана още по-студен и по-сериозен.

Настъпи часът за утринна молитва и всички станаха от масата, за да отидат заедно на черква. Трябваше да вървят до Мерс на половин левга от Фурш; Жермен беше толкова уморен, че с удоволствие би си подремнал преди това, но нямаше навик да пропуска неделната служба, затова тръгна с другите.

Пътищата бяха задръстени с хора и вдовицата вървеше гордо, съпроводена от своите трима женихи; тя улавяше подръка ту единия, ту другия, пъчеше се и вървеше гордо изправена. Много ѝ се искаше да се похвали и с четвъртия пред хората, но на Жермен му се стори смешно да го мъкнат пред очите на толкова народ като че ли танцуват котилйон, затова вървеше на прилично разстояние от компанията и разговаряше с татко Леонар, като се стараше да го развлича, за да го забави и да не се присъединят към свитата на вдовицата.

XIII. Господарят

Когато пристигнаха, вдовицата се спря да ги изчака. Тя на всяка цена искаше да влезе в селото с всичките си обожатели. Но Жермен не пожела да ѝ достави това удоволствие; той остави татко Леонар, отиде да разговаря с разни познати и влезе в черквата през другата врата. На вдовицата никак не ѝ стана приятно.

След службата тя излезе тържествуваща на ливадата, където танцуваха, и откри танците последователно с тримата си обожатели. Жермен я погледна как играе, намери, че танцува хубаво, но превзето.

– Е – каза му Леонар, като го тупна по рамото, – няма ли да танцувате с дъщеря ми. Много сте срамежлив.

– Не танцувам, откак жена ми умря – отговори Жермен.

– Е, щом си търсите вече друга, значи, че траурът в сърцето е свършил, както и траурът в дрехите.

– Не е така, татко Леонар, пък и аз съм вече стар, не обичам да танцувам.

– Слушайте – каза Леонар, като го дръпна настрана. – На вас ви стана неприятно, като дойдохте у дома и видяхте, че мястото е обсадено. Виждам, че сте много горд, но това не е разумно, моето момче. Дъщеря ми е свикнала да я задирят, особено от две години, откакто е хвърлила жалейката, и няма тя да седне да ви кани.

– Дъщеря ви е решила да се жени от две години, а още не си е избрала мъж, така ли? – запита Жермен.

– Не иска да бърза и има право. Макар че изглежда много весела и сигурно ви се струва не много разсъдлива, тя е умна жена и отлично знае какво прави.

– Не ми изглежда така – каза простодушно Жермен, – защото има трима поклонници и ако знаеше какво иска, двамата щяха да ѝ се видят излишни и щеше да ги помоли да си седят у тях.

– Защо? Вие нищо не разбирате, Жермен. Тя не желае нито стария, нито едноокия, нито младия, но ако ги отпрати, всички ще помислят, че иска да остане вдовица и никой няма да дойде вече.

– Аха, разбирам. Те служат за фирма!

– Точно така. Какво лошо има в туй, щом на тях им харесва.

– Различни хора, различни вкусове.

– Виждам, че на вас не ви харесва това, но почакайте, може да се

разберем, да предположим, че предпочете вас, може би мястото ще бъде ваше.

– Да, да предположим. И колко трябва да чакам, за да узная решението? Колко време ще лапам мухи?

– Зависи от вас. Стига да умеете да говорите и да убеждавате. Дъщеря ми добре разбира, че най-хубавото време от живота ѝ ще бъде това, в което ще я задирият, затова не бърза да стане слугиня на някой мъж, след като може да командва няколко. И понеже играта ѝ харесва, тя се развлича, но ако вие ѝ харесате повече от играта, тя ще я прекрати. Не бива да падате духом. Идвайте всяка неделя, танцувайте с нея, покажете ѝ, че я искате, и ако ви намерят по-приятен и по-образован от другите, един прекрасен ден сигурно ще ви го кажат.

– Извинявайте, татко Леонар, дъщеря ви има право да постъпва, както ѝ харесва, и не аз съм този, който ще я съди. На нейно място аз бих постъпил по друг начин. Щях да проявя повече откровеност и нямаше да карам да си губят времето хора, които сигурно си имат много важна работа, отколкото да се въртят около една жена, която им се надсмива. Но в края на краищата, ако това я забавлява и я прави щастлива, мен никак не ме интересува. Само трябва да ви кажа нещо, което се чува как да ви признае от сутринта, тъй като вие се излъгахте в моите намерения и не ми дадохте време да ви обясня. Вие си въобразявате нещо, което не е така. Аз не дойдох да искам дъщеря ви за жена, а да купя чифт волове, които вие сте възнамерявали да продадете другата неделя на панаира и които моят тъст харесва.

– Разбирам, Жермен – каза много спокойно Леонар. – Вие сте си променили намеренията, като сте видели дъщеря ми и обожателите ѝ. Както искате. Изглежда, че това, което привлича едни, отблъсква други. И вие имате право да се оттеглите, след като още нищо не сте казали. Ако искате наистина да купите воловете ми, елате да ги видите на пасището, там ще поговорим и сключим, не сключим сделката, ще обядвате с нас, преди да си отидете.

– Не искам да ви притеснявам, може би имате работа тук, но аз се отегчавам малко, като гледам танците и не правя нищо. Предпочитам да видя воловете и после да дойда у вас.

При тези думи Жермен се измъкна и се отправи към ливадите, където Леонар му беше показал отдалеч част от добитъка си. Татко Морис наистина искаше да купи волове и Жермен си помисли, че ако му заведе чифт волове на умерена цена, тъстът по-лесно ще му прости, че не е постигнал целта на пътуването.

Той вървеше бързо и скоро се озова близо до Ормо. Поиска му се да целуне сина си и да види малката Мари, макар да беше загубил надежда и да беше прогонил мисълта тя да му дари щастие. Всичко, което току-що беше видял и чул, тази кокетна и празна жена, бащата, едновременно хитър и ограничен, който насърчаваше дъщеря си да се държи гордо и вероломно, градският разкош, който му се струваше престъпление за достойните полски нрави, загубеното време в празни и безсмислени приказки, ежедневието, така различно от неговото, и най-вече дълбоката неловкост, която полският човек чувствава, когато го откъснат от трудовете му навици, скуката и неудобството, които беше изживял през тези няколко часа, предизвикаха у Жермен желание по-скоро да види детето си и своята малка съседка. Дори да не беше влюбен в нея, пак щеше да я потърси, за да се разсее и да се почувствува в обикновената си атмосфера.

Той се огледа в съседните ливади, но напразно. Не видя нито малката Мари, нито малкия Пиер, а беше час, в който овчарите са на пасището. В една кошара имаше голямо стадо, той запита момчето, което го пазеше, дали това са овцете на чифлика в Ормо.

– Да – каза детето.

– Вие ли сте овчарят? Във вашия край момчетата ли пазят овцете?

– Не, аз ги пазя днес, защото овчарката си отиде. Тя беше болна.

– Нямате ли нова овчарка, която дойде тази сутрин?

– Да, само че и тя си отиде.

– Как така си отиде? Нямаше ли с нея едно дете?

– Да, едно момченце, което плачеше. Те си отидоха преди два часа.

– Къде отидоха?

– Ами сигурно откъдето са дошли. Не ги попитах.

– Но защо са си отишли? – каза Жермен още по-неспокойно.

– Боже, че аз отде да зная!

– Сигурно не са се разбрали за цената. И все пак нали това трябваше да е уговорено предварително!

– Не мога нищо да ви кажа. Видях ги, когато дойдоха и като си отидоха. Това е всичко.

Жермен отиде в чифлика да разпита чифликчиите. Никой не можа да му обясни какво е станало. Но сигурно беше, че след като говорила с чифликчията, девойката си беше отишла, без дума да продума, и беше отвела детето, което плачело.

– Да не би да са се отнесли грубо със сина ми? – извика Жермен с пламнали очи.

– Той ваш син ли беше? Е как тъй тогава беше с малката? Вие откъде сте и как се казвате?

Жермен, като видя, че в този край имат навик да отговарят с въпроси на въпросите, тропна нетърпеливо с крак и пожела да говори с господаря.

Той не беше там. Няма навик да остава целия ден в чифлика. Качил се на коня и отишъл нанякъде, може би в някой от другите си чифлици.

– Добре де, не знаете ли защо е заминала девойката? – запита Жермен още по-разтревожен.

Чифликчията размени странна усмивка с жена си, после отговори, че не знаел нищо и че това не го засягало. Жермен успя да узнае само, че девойката и детето отишли във Фурш. Той изтича във Фурш. Вдовицата и обожателите ѝ не се бяха върнали, нито татко Леонар. Прислужницата му каза, че девойката и едно дете дошли да питат за него, но по-неже не ги познавала, не ги приела и ги посъветвала да отидат в Мерс.

– А защо не сте ги приели? – запита мрачно Жермен. – В този край, изглежда, сте много недоверчиви, щом не отваряте вратата си на ближния.

– Ах, боже мили – отговори прислужницата. – В такава богата къща трябва да се внимава. Аз отговарям за всичко, когато ги няма господарите, и не мога да приемам първите срещнати.

– Отвратителен обичай – каза Жермен, – предпочитам да бъда беден, отколкото да живея в такъв страх. Сбогом, девойко, сбогом негостоприемнен край!

Той разпита в околните къщи, казаха му, че са видели овчарката и детето. Тъй като малкият беше тръгнал от Белер непредвидено, необлечен, със скъсана блузка, наметнат с агнешка кожа, а малката Мари, разбира се, както винаги беше бедно облечена, всички ги помислили за просяци, предложили им хляб, девойката приела парче хляб за детето, което било гладно, после бързо се отдалечили и влезли в гората.

Жермен размисли за миг и после запита дали чифликчията от Ормо е идвал във Фурш.

– Да – отговориха му, – мина на кон малко след девойката.

– Нея ли гонеше?

– А, значи, го познавате – разсмя се кръчмарят, когото той беше запитал. – Да, той е веселяк и дяволски обича да тича подир момичетата. Но мисля, че не е уловил тази, макар че ако я види...

– Достатъчно, благодаря.

И Жермен просто полетя към обора на Леонар. Оседла Сивушка, яхна я и се понесе в галоп към горите на Шантлуб.

Сърцето му туптеше от безпокойство и гняв, пот оросяваше челото му, разкървави хълбоците на Сивушка, която, като се озова на път към своя обор, се спусна да тича, без да я подканят.

XIV. Старицата

Жермен скоро се озова на мястото, където бяха прекарвали нощта, на брега на блатото. Огънят още димеше. Една старица събираше натрупаните от Мари съчки. Жермен се спря да я разпита. Тя беше глуха и понеже не разбираше въпросите му, отговори:

– Да, моето момче, това е Дяволското бласто. То е лошо място и никой не бива да се приближава до него, без да хвърли вътре три камъчета с лявата ръка и да се прекръсти с дясната. Това прогонва духовете. Иначе с тези, които го заобикалят, става нещастие.

– Не ви питам за това – приближи се до нея Жермен, викайки с цяло гърло: – Не сте ли видели в гората една девойка и едно дете.

– Да – отговори старицата. – Тук се удави едно дете.

Жермен потрепери от глава до пети, но за щастие, жената продължи:

– Много време мина оттогава. Сложиха тук хубав кръст, за да напомня за това нещастие. Но през една бурна нощ злите духове го събориха във водата. Още се вижда единият му край. Ако на някого се случи за беда да прекара тук нощта, може да бъде сигурен, че никога няма да излезе, преди да настъпи денят. Напразно ще върви, ще върви, може да измине и двеста левги в гората и все ще се връща на същото място.

Въображението на Жермен неволно му рисуваше страшни картини, като слушаше думите й; мисълта за злополука все по-упорито му се натрапваше; хладна тръпка пробяга по тялото му. Отчая се, че не научи нищо друго, затова яхна коня си и се спусна да обикаля гората, като викаше Пиер с пълен глас, свиреше, удряше с камшик, чупеше клони, вдигаше шум, а после се вслушваше дали някой няма да му отговори. До слуха му долиташе само звъntenето на хлопатарите на разпръснатите в сечицето крави и грухтенето на прасетата, които си оспорваха жельдите.

Най-сетне Жермен чу зад себе си тропот на конски копита; зад него яздеше някой; изведнъж един човек на средна възраст, черноок, силен, облечен полуграждански, му извика да спре. Жермен никога не беше виждал чифликчията от Ормо, но някакъв инстинктивен гняв му подсказва, че е той. Обърна се, измери го от глава до пети и зачака да чуе какво ще му каже.

– Не сте ли виждали насам една около петнадесет-шестнадесетгодишна девойка с едно момченце? – запита чифликчията, преструвайки

се на безразличен, макар че явно не беше спокоен.

– Какво искате от нея? – запита Жермен, без да прикрива яда си.

– Мога да ви кажа, приятелю, че това не е ваша работа. Но тъй като нямам причини да крия, ще ви обясня, че тя е овчарка, която бях наел за годината, без да я познавам... Като дойде, ми се стори много млада и много слаба за работата в чифлика. Благодарих ѝ и исках да ѝ платя разносните за пътуването, но тя се ядоса и си отиде зад гърба ми... Толкова бързаше, че дори забрави част от вещите и кесията си, която не съдържа кой знае колко пари, може би само няколко су, но понеже имах път на сам, мислех, че ще я видя, за да ѝ дам това, което е забравила и което ѝ дължа.

Жермен беше честен по душа, затова, като чу тази история, прие, че ако, не е правдоподобна, поне е възможна. Той изгледа проницателно чифликчията, който издържа изпитанието поради безсрамие или поради чисти мисли.

„Трябва да си изясня нещата“ – помисли си Жермен и съдържайки негодуванието си, обясни:

– Тази девойка е от нашия край, аз я познавам, сигурно е някъде на сам... Да вървим заедно, сигурно ще я намерим...

– Имате право – каза чифликчията, – да вървим... Но ако не я намерим в края на пътеката, аз се отказвам, защото трябва да вървя към Ардант.

„О, – помисли си Жермен, – няма да те изпусна, ако ще двадесет и четири часа да се въртя около Дяволското блато.“

– Почакайте – каза изведнъж Жермен, като погледна в трънаците, които се поклащаха някак странно. – Ехо, ехо, Пиер, ти ли си, детето ми?

Като позна гласа на баща си, детето изскочи от храстите като козле, но виждайки чифликчията, се спря подплашено и несигурно.

– Ела, Пиер, ела, аз съм! – извика Жермен и се спусна след него.

Той скочи от коня и го прегърна.

– Къде е малката Мари?

– Тук е, крие се, защото се страхува от този грозен черен човек и аз също.

– Е, бъди спокоен... нали аз съм тук. Мари, Мари, аз съм!

Мари изпъзля от храстите и щом видя Жермен, след когото идваше чифликчията, тя изтича към Жермен, хвърли се в прегръдките му и притискайки се до него като дъщеря до баща си, прошепна:

– Ах, мили Жермен, нали ще ме защитите! С вас не ме е страх!

Жермен потръпна. Той погледна Мари – тя беше бледа, дрехите й бяха изпокъсани от трънните, сред които беше тичала, мъчейки се да се добере до гъсталака като подгонена от ловци кошута. Но по лицето й не бяха изписани нито срам, нито отчаяние.

– Господарят ти иска да ти говори – каза Жермен, като продължаваше да я наблюдава.

– Господарят ми ли? – възрази тя гордо. – Този човек не ми е господар и никога няма да ми стане!... Вие, Жермен, сте моя господар. Искам да ме отведете със себе си, ще ви слугувам даром.

Чифликчията беше направил няколко крачки напред, преструвайки се на обезпокоен.

– Хей, момиченце – каза той, – забравихте си нещо у нас, та идвам да ви го донеса.

– Няма такова нещо, господине, нищо не съм забравила и няма какво да ви искам.

– Послушайте ме – прекъсна я чифликчията, – имам да ви кажа нещо. Хайде, не се страхувайте, само две думи...

– Можете да ги кажете високо, нямам тайни с вас.

– Елате поне да си вземете парите.

– Парите ли! Вие, слава богу, не ми дължите нищо.

– Сигурен бях в това – каза Жермен полугласно, – но няма значение, Мари, изслушай го какво ще ти каже. Защото и аз искам да го узная. После ще ми го повториш. Имам си причини за това. Приблужи се до коня му, аз не те изпускам от поглед.

Мари пристъпи към чифликчията, който й каза, като се наведе над дъгата на седлото и сниши глас:

– Момиченце, ето ти един хубав златен луидор, но нищо няма да казваш, чуваш ли? Аз ще обясня, че си много слаба за работата в моя чифлик и повече нито дума за... Ще намина тези дни към вас и ако не си казала нищо, ще ти дам още нещо... Освен това, ако станеш по-разумна, само ми кажи! Ще те взема при мен или ще отидем да си поговорим двамата по здрач из ливадите. Какъв подарък искаш да ти донеса!

– На ви, господине, моя подарък – отговори високо малката Мари, като му хвърли грубо златния луидор в лицето. – Благодаря ви много и ви моля, когато смятате да наминете към нас, да ме предупредите, всички момчета от моето село ще ви посрещнат, защото в нашия край много обичат господарите, които искат да се развличат с бедните девойки. Сам ще се уверите, ще ви чакат!

– Вие сте лъжкиня и приказвате глупости – каза разярен

чифликчията, като повдигна застрашително пръчката. – Искате да накарате хората да вярват работи, дето не са били, но няма да ми измъкнете пари, знаем ги такива като вас!

Мари отстъпи ужасена, но Жермен се хвърли напред и улови юздата на коня; като я разтърси силно, той извика:

– Сега всичко е ясно! Разбираме каква е работата. Слизай, мой човек, слизай да си поговорим двамата!

Чифликчията нямаше никакво желание да изостря разправията. Той пришпори коня си, за да се освободи, и искаше да удари с пръчката ръцете му, за да пусне юздата, но Жермен избегна удара и като го улови за краката, го събори в папратта, където го притисна; чифликчията успя да се изправи на крака и започна да се защитава яростно. Когато Жермен най-сетне го притисна под себе си, той му каза:

– Безсърдечен човек! Мога да те пребия, ако искам! Но не обичам да причинявам зло, пък и никое наказание няма да просветли мръсната ти съвест... Няма да мръднеш оттук, докато не поискаш извинение на колене от тази девойка!...

Чифликчията, на когото подобни истории не му бяха за пръв път, реши да обърне всичко на шега. Започна да ги уверява, че грешката му не била толкова сериозна, защото била само на думи, и че с удоволствие щял да поиска прошка, при условие че целуне девойката и отидат да изпият литър вино в най-близката кръчма, за да се разделят като най-добри приятели.

– Мъчно ми е за тебе – каза Жермен, като навря лицето му в земята, – затова бързам да се разделя колкото може по-скоро със зловнатата ти мутра! Върви си, черви се от себе си, ако можеш, и се постарай да минеш по „пътеката на обидените“³, ако дойдеш в нашия край.

Той взе чимширената пръчка на чифликчията, счупи я на коляното си, за да покаже колко силни са юмруците му, и хвърли презрително парчетата надалеч.

После улови с едната ръка сина си, а с другата малката Мари и се отдалечи, треперещ от негодувание.

3. Така наричат пътеката, която е в страни от главната улица на селата. Смятат, че хората, които се страхуват от обиди и заслужено наказание, свиват по нея, за да се предпазят. – Б.а.

XV. Завръщането в чифлика

След четвърт час излязоха от шубраците. Яздеха по шосето и Си-ушка радостно цвилеше при вида на познатите предмети. Малкият Пи-ер разказваше на баща си какво се беше случило, така както той го бе разбрал.

– И когато пристигнахме там, *този човек* започна да говори на моята Мари в кошарата, където бяхме отишли веднага, за да видим хубавите овце. Аз се бях качил в яслата, за да си играя, и *този човек* не ме виждаше. И тогава той каза „добър ден“ на моята Мари и я целуна.

– Ти си оставила да те целуне, Мари! – извика Жермен, разтреперан от гняв.

– Помислих си, че го прави от вежливост, че може да е обичай в селото, в което бяхме дошли, както у вас бабата целува девойките, които идват на работа, за да им покаже, че ги осиновява и ще им бъде като майка.

– И после – продължи малкият Пиер, горд, че разказва приключение, – *този човек* ти каза нещо лошо, което ти ми поръча никога да не повтарям и да не си спомням. И аз веднага го забравих. Да, ама ако татко поиска да му го кажа, какво беше...

– Не, Пиер, не искам да го чуя, желая и ти да не си спомняш. – В такъв случай пак ще го забравя – съгласи се детето. – И после *този човек* като че ли се ядоса, защото Мари му каза, че ще си отиде. Той й рече, че ще й даде каквото поиска, сто франка! И моята Мари още повече се ядоса. Тогава той се приближи до нея, като че ли искаше дай направи нещо лошо. Аз се уплаших, хвърлих се към Мари и се развиках. Тогава *този човек* каза: „Какво е това? Отде се взе това дете? Дайте го насам!“ И вдигна пръчката да ме бие... Но моята Мари го спря, като му каза: „Ще си поговорим по-късно, господине. А сега трябва да отведе това дете във Фурш и ще се върна.“ И щом той излезе от кошарата, моята Мари ми каза: „Да бягаме, Пиер, да се измъкваме бързо оттук, защото този човек е лош и ще ни направи нещо лошо.“ Тогава се измъкнахме иззад плевните, преминахме малка ливада и отидохме да те търсим във Фурш. Но теб те нямаше там и не ни поканиха да те чакаме. Тогава *този човек*, който беше яхнал един черен кон, дойде зад нас и ние избягахме по-надалеч, а после се скрихме в гората. И после той дойде и като го чувахме, че идва, се криехме. И после, като мина, пак се спуснахме да тичаме, за

да си идем у дома. И най-накрая ти дойде и ни намери. Ето така стана всичко. Нали, Мари, не забравих нищо?

– Не, Пиер, това е истината, а сега, Жермен, вие ще ми бъдете свидетел и ще обясните на всички у нас защо не съм останала там, макар да не са ми липсвали смелост и желание за работа.

– А аз, Мари, ще те помоля сама да се запиташ стар ли е един двадесет и осем годишен мъж, когато трябва да защити жена и да накаже един безсрамник! Много ми се иска да зная дали Бастиен или някой друг младеж, по-млад от мене с десет години, би могъл да сплеска така *този човек*, както казва малкият Пиер. Какво мислиш за това?

– Мисля, Жермен, че вие ми направихте голяма услуга, за която ще ви бъде благодарна цял живот.

– Това ли е всичко?

– Татенце – обади се детето, – не съм говорил още с малката Мари за онова, дето ти бях обещал, но ще ѝ го кажа в къщи, а ще го кажа и на баба.

Това обещание на детето накара Жермен да се замисли. Сега му предстоеше обяснение със семейството; трябваше да каже защо се е отказал от вдовицата Герен, но да не им даде да разберат какво му е помогнало да прояви такава прозорливост и строгост. Когато човек е щастлив и горд, лесно е да накара другите да приемат щастието му, но много неприятно е, когато от едната страна те отблъскват, а от другата те осъждат.

За щастие, малкият Пиер спеше, когато пристигнаха в чифлика, и Жермен го сложи в леглото, без да го събужда. После обясни, както можеше, какво е станало. Татко Морис, седнал на трикрако столче пред къщата, го изслуша сериозно и макар че беше недоволен от резултата, когато Жермен му разказа за кокетството на вдовицата и го запита откъде щеше да намери време да ходи петдесет и две недели да я ухажда с риск да бъде отпратен в края на годината, тъстът му отговори, като поклати глава в знак на съгласие:

– Не си сгрешил, Жермен, правилно си постъпил.

А когато Жермен му разказа как е бил принуден да отведе малката Мари, за да ѝ спести обидите, а може би и насилието на един недостоен господар, татко Морис пак поклати глава и каза:

– Не си сгрешил, Жермен, добре си сторил.

Когато Жермен свърши разказа си и даде всички нужни обяснения, тъстът и тъщата едновременно въздъхнаха примирено, като се спогледаха. После главата на семейството стана и каза:

– Е, да бъде волята божия! Насила хубост не става!

– Елате да вечеряте, Жермен – покани го тъщата. – Жалко, че работата не стана, но както изглежда, не е било угодно богу. Ще трябва да се огледаме другаде.

– Да – добави старецът, – както казва жената, ще трябва да се огледаме другаде.

Повече не говориха по този въпрос. И когато на другия ден малкият Пиер се събуди още от тъмно, забравил вече необикновените приключения от предните дни и какво му се беше въртало в главичката, той започна да мисли само как да си играе с братчетата и *да се прави на голям* пред воловете и конете.

Жермен също се опита да забрави, като потъна в работата си, но беше толкова тъжен и разсеян, че на всички правеше впечатление. Той не говореше на малката Мари и дори не я поглеждаше и все пак, ако някой го запитваше в коя ливада е тя или по кой път е минала през всеки час на деня, би могъл да каже. Не посмя да помоли близките си да я приемат в чифлика през зимата, макар да знаеше, че я чака беднотия. Но стана така, че стрина Гийет изобщо не разбра как оскъдните ѝ запаси от дърва не намаляваха и как сайвантът ѝ беше винаги пълен сутрин, след като го оставяше почти празен вечер. Така беше и с житото, и с картофите. Някой минаваше край прозорчето на хамбара и изсипваше цели торби на пода, без да събуди никого и без да остави каквито и да било следи. Старата жена се безпокоеше и в същото време се радваше; тя поръча на дъщеря си да не говори на никого за това, като ѝ обясни, че ако някой чуе какво чудо става, ще я обявят за вещица. Всъщност тя наистина беше убедена, че дяволът е замесен в тази работа, но не бързаше да се скара с него, като извика свещеника да направи заклинание над къщата. Казваше си, че има време, а когато сатаната дойде да ѝ поиска душата, ще му я даде заради благодеянията му.

Малката Мари разбираше по-добре каква е работата, но не смееше да каже нищо на Жермен от страх той да не почне пак да ѝ говори за жентба; когато беше с него, се преструваше, че нищо не е забелязала.

XVI. Стрина Морис

Един ден стрина Морис и Жермен се озоваха сами в овощната градина. Тя му каза приятелски:

– Клети зетко, струва ми се, че не сте добре. Не ядете с охота както обикновено, не се смеете, почти не продумвате. Да не би някой в къщи или ние самите, без да знаем и да сме искали, да сме ви обидили?

– Не, майко – отговори Жермен, – вие винаги сте били добра към мен като родна майка и аз, дори да бях най-големият неблагодарник, пак не бих се оплакал от вас, от мъжа ви или от когото и да било от домашните.

– В такъв случай, дете мое, да не би пак да ви мъчи мисълта за жена ви? Вместо с време болката ви да стихва, тя като че ли се усилва! Непременно трябва да послушате баща си, който така умно ви съветва да се задомите втори път.

– Да, майко, и аз така мисля, но жените, които ме съветват да погледна, не ми харесват. Като ги видя, вместо да забравя моята Катрин, още повече почвам да мисля за нея.

– Сигурно е така, Жермен, защото ние не сме разбрали коя ви е по сърце. Трябва да ни помогнете, като ни кажете истината. Все ще има някъде жена като за вас, защото добрият бог е сътворил всеки човек тъй, че друг да може да му дари щастие. Ако знаете къде да търсите жената, която ви подхожда, вземете я, и хубава или грозна, млада или стара, богата или бедна, ние със стария сме решили да се съгласим, защото тежко ни е, като ви гледаме колко сте тъжен и не можем да живеем спокойно, след като вие не сте спокоен.

– Майко, вие сте добра като господ, а също и татко. Но съчувствието ви не е лек за моите рани. Девојката, която аз искам, не ме иска.

– Да не е много млада? Безразсъдно е да се привързвате към младо момиче!

– Какво да правя, мила мамо, така си е. Направих тая лудост да се влюбя в млада и много се осъждам за това. Правя всичко възможно да не мисля за нея, но и като работя, и като почивам, на молитва или в леглото, с децата или с вас, все мисля за нея и за нищо друго.

– Туй е като магия, Жермен. За нея има само един лек. Тази девојка да си промени мнението и да ви изслуша. Трябва, значи, да се намеся аз, да видим възможна ли е тази работа. Кажете ми коя е и как се казва!

– Уви, мила мамо, не се решавам, защото ще ми се смеете!

– Няма да ви се смея, Жермен, защото на вас ви е мъчно. Как тъй ще ви огорчавам още повече! Да не е Фаншет?

– Не, майко, не е тя.

– Или Розет?

– Не.

– Кажете я вие тогава, защото тъй никога няма да свършим, ще трябва да изредя всички девойки от селото.

Жермен наведе глава и не се реши да отговори.

– Хайде тогава – каза стрина Морис, – днес ще ви оставя на мира, може би утре ще се окажете по-доверчив към мене или снахата по ще знае как да ви разпита.

И тя вдигна кошницата и отиде да простре бельото по храстите.

Жермен постъпи като децата, които се решават да си кажат болката, като видят, че вече не се занимават с тях. Той тръгна след тъща си и ѝ каза цял треперещ името на „малката Мари на стрина Гийет.“

Стрина Морис страшно се изненада. Никога не би се сетила за малката Мари. Но тя прояви достатъчно деликатност да не се развика и мислено да направи заключението си. После, като видя, че мълчанието ѝ тревожи Жермен, тя му подаде кошницата и каза:

– Нима любовта е причина да не ми помагате? Вземете кошницата и елате да си поговорим. Размислихте ли добре, Жермен? Твърдо ли сте решили?

– Уви, мила мамо, няма място за съмнения. Аз отдавна да съм се решил, ако можех да разчитам на успех, но тъй като няма да ме изслушат, трябва да се излекувам, ако успея.

– А ако не успеете?

– На всеки ще му дойде краят, майко Морис. Когато пренатоварят един кон, той пада, когато волът не яде, умира.

– Значи, ще умрете, ако не успеете? Пази боже, Жермен, не ми е приятно да слушам човек като вас да говори такива неща, защото щом ги казва, сигурно ги мисли. Вие сте със силен характер, а слабостта е опасна при силните хора. Хайде, не се отчайвайте! Не мога да си представя, че девойка, която живее в такава беднотия и на която вие оказвате такава чест, може да ви откаже.

– И въпреки това тя ми отказва.

– По какви причини?

– Че вие винаги сте им правили добро, че семейството ѝ ви дължало много, че не искала да ви ядосва, като ме отклонява от богата сватба.

– Щом казва това, ясно е, че има добри чувства и е честна. Но като ви говори така, Жермен, тя не ви лекува, защото сигурно ви казва, че ви обича и е готова да се ожени за вас, ако ние се съгласим.

– Най-лошото е, че казва, че не съм й по сърце.

– Ако говори това, което не мисли, за да ви отдалечи от себе си, значи, че е дете, което си заслужава да го обичаме и което въпреки младостта си, можем да приемем заради ума му.

– Тъй ли? – възкликна Жермен, обзет от надежда. – Това би било умно и *много порядъчно* от нейна страна. Но след като е тъй разумна, страхувам се да не би да не й харесвам.

– Жермен – каза стрина Морис, – обещавайте ми да живеете спокойно през седмицата, да не се измъчвате, да ядете, да спите и да бъдете весел като преди. Аз ще поговоря със стария и ако успея да го убедя, вие ще проверите какви са истинските чувства на девойката към вас.

Жермен обеща и през цялата седмица татко Морис не му каза нито дума, като че ли не подозираше нищо. Жермен се помъчи да изглежда спокоен, но все повече пребледняваше, все по тревожен ставаше.

XVII. Малката Мари

Най-сетне в неделя сутринта, когато излизаха от черква, тъща му го запита докъде са стигнали работите след техния разговор в градината.

– Доникъде – отговори той. – Не съм разговарял с нея.

– Как искате да я убедите, като не ѝ говорите.

– Говорил съм ѝ само веднъж – отговори Жермен, – когато бяхме заедно във Фурш. Оттогава дума не съм продумал. А отказът ѝ ми причини такава мъка, че предпочитам да не чувам пак, че не ме обича.

– Е, добре, синко, сега трябва да ѝ говорите. Така поръча тъстът ви. Хайде, решете се. Казвам ви, че е необходимо и че и аз го искам. Не може да живеете вечно в съмнения.

Жермен я послуша. Той отиде у стрина Гийет навел глава, измъчен. Малката Мари седеше сама край огнището и тъй се беше замислила, че не го чу, като влезе. Когато го видя пред себе си, тя скочи изненадано от стола и цяла почервения.

– Мари – каза ѝ Жермен, като седна до нея, – идвам да ти причиня мъка и да те отегча, знам, но тъстът и тъщата искат да ти говоря, да те попитам дали ще се ожениш за мен. Ти не искаш, готов съм да го чуя.

– Жермен – запита малката Мари, – наистина ли ме обичате?

– Знам, че това те ядосва, но не е моя вината. Ако можеш да си промениш мнението, ще бъда много доволен, но, разбира се, не го заслужавам. Слушай, Мари, погледни ме, наистина ли съм толкова ужасен?

– Не, Жермен – засмя се тя, – вие сте много по-хубав от мен.

– Не ми се надсмивай, погледни ме снизходително. Още не ми е окапала косата, не ми са изпадали зъбите. Очите ми ти казват, че те обичам. Погледни в очите ми, то е написано там и всяка девойка умее да чете такава писмо!

Мари погледна в очите на Жермен весело и безгрижно. После изведнъж извърна глава и затрепери.

– Ах, боже мой, аз те плаша. Гледаш ме, като че ли съм чифликчията от Ормо. Не се страхувай, моля те, това ми причинява болка, аз няма да ти кажа лоши думи, нито ще те целуна въпреки нежеланието ти, а щом поискаш да си ида, покажи ми вратата. Чуй ме, да си вървя, ако заради мен трепериш!

Мари му протегна ръка, но без да извъръща глава, наведена над огнището, безмълвна.

– Разбирам – каза Жермен, – ти ме съжаляваш, защото си добра, не ти се ще да ме направиш нещастен. Но не можеш да ме обичаш, нали?

– Защо ми казвате такива неща, Жермен? – отговори малката Мари. – Искате да ме разплачете ли?

– Клето малко момиче, ти имаш добро сърце, знам, но не ме обичаш и криеш лицето си, защото се страхуваш да не видя колко съм ти неприятен и колко те отвращавам. А аз не смея дори да ти стисна ръката. В гората, когато синът ми спеше и ти също спеше, щях да те целуна тихичко, но по-скоро бих умрял от срам, отколкото да ти поискам целувка. Но толкова страдах тази нощ – като човек, когото пекат на тих огън. Оттогава всяка нощ те виждам насън. Ах, как те целувам, Мари, а в това време ти спиш, без да сънуваш! Сега знаеш ли за какво мисля? Че ако ти се обърнеш и ме погледнеш с очите, с които аз те гледам, и приближиш лицето си до моето, сигурно ще умра от радост! А ти сигурно си мислиш, че ако се случи това, ще умреш от яд и от срам.

Жермен говореше като насън, без сам да се чува. Малката Мари продължаваше да трепери. Но понеже той тръпнеше повече от нея, не забелязваше нищо. Изведнъж тя се обърна. Лицето ѝ беше обляно в сълзи; погледна го укорително. Горкият Жермен си помисли, че това вече е последният удар и без да чака да му каже нещо, стана да си върви. Но девойката го спря, като го прегърна и сгуши главата си до гърдите му.

– Ах, Жермен – изхълца тя, – нима не сте отгатнали, че ви обичам?

Жермен сигурно щеше да полудее, ако синът му, който го търсеше, не беше влязъл в колибата, яхнал един прът заедно със сестричката си, която шибаше с ракитова пръчка този мним вихрогон; бащата се овладя, взе го на ръце, подаде го на годеницата си и каза:

– Погледни, ти даряваш щастие не само на мене!

Тук свършва историята за женитбата на Жермен, както ми я разказа самият той, земеделецът със златните ръце...

КРАЙ

© 1846 Жорж Санд
© 1981 Пенка Пройкова, превод от френски

George Sand
La Mare au diable, 1846

Сканиране: Boman, 2009
Разпознаване и редакция: Alegria, 2009

Издание:

Жорж Санд. Индиана
Издателство „Христо Г. Данов“, Пловдив, 1981
Френска, II издание
Редактор: Здравка Петрова
Художник: Никола Марков
Художник-редактор: Веселин Христов
Технически редактор: Найден Русинов
Коректор: Бети Леви

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/12506>]